

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Status

Svein
William P. Linder
Fot.

nr **3**
mars 1962
pris 1 krona

GOTLANDS GARNET

av 100 % ren ull
från Gotlands
utgångsfår
för stickning och vävning

Begär prover och offerter!

Gotlands Ylle AB

Visby - Tel. 13960

För keramikundervisningen

Rikhaltigt lager av:

GLASYRER, i stort urval

FÄRGER — OXIDER — POLERGULD etc.

DREJ- o. GJUTLEROR, röd- och vitbrännande

ELBRÄNNUGNAR — UGNSTILLBEHÖR

DREJSKIVOR, eldrivna, m. m.

Begär prislista från:

EXPORT & IMPORT AB

Norrandsgatan 12 · Tel. 10 71 17 · Stockholm 7

Framsynta BYGGARE

väljer vår

NATURSTEN

— ett värde som varar

AB Bjurstorps Marmorverk

Katrineholm — Västervik — Stockholm

Rederiaktiebolagen

Ragne & Ostenia

VÄSTERVIK

Svenska Chicagolinjen

Linjetrafik — Tanktonnage

Telefon 130 30 (växel)

Telegramadress: RAGNE, STEAMFRED

Telex: 39 15 Steamfred

VÄSTERVIK

VÄVSTOLAR

Under ett antal år har vi haft förmånen att leverera vävutrustningar till Kungl. Överstyrelsen för yrkesutbildning, samt många av landets ledande hemslöjdsorganisationer och skolor.

Tack vare kvalitetskravet vid vår tillverkning, har oss veterligen varje leverans blivit till glädje och förtjänst för köparen.

Begär vår katalog.

Glimåkra Vävstols- & Snickeriverkstad, Glimåkra
Tel. Kristianstad 421 41

Människan i statistiken

Vi lever i datamaskinens, hålkortets och statistikens tidsålder. Människans olika problem har väl aldrig blivit så grundligt redovisade i siffror och fakta. I en redogörelse läser vi följande: "Patienten känner sig lugnad av att han i formuläret får tala om vilka krämpor han har" osv. Det är den optimistiska synen på frågeformulärets välsignelse. Hyllar man principen att ju mera vi får veta om människan desto mera kan vi också göra för att avhjälpa bristerna — då är naturligtvis all sorts redovisning av största betydelse.

Trots allt vill man ändå ibland ifrågasätta om inte den sociologiska frågesporten i viss mån blivit en modefluga som surrar en smula närgånget omkring oss vanliga, dvs. vi som ska kartläggas ur olika synvinklar. Alla är vi dock mer eller mindre byggklossar i statistikens pyramider. I många fall åker vi in i registren ganska smärtfritt utan att vi själva behöver vara med och lämna uppgifter. Då reagerar vi heller inte så värst mycket — och i en stor del av statistiken är vi rätt så anonyma tillsammans med en massa annat gott folk. Att räknas in i folkmängdstatistiken, i statistiken över bilägare, TV-ägare och andra former av ägandeskap tillhör ju direkt inte sådant som stör oss i högre grad.

Därmed skulle vi kanske kunna tala om olika sorts statistik. Vissa slag accepterar vi utan större invändningar — vi låter oss plockas med ganska viljelöst i tabellerna. Sedan kommer den mera närgångna formen av "testningar", där vår egen aktiva medverkan varierar. Och då blir det genast känsligare. En person i beroende ställning kan vara i behov av ett "medellöshetsintyg". Den som hittat på namnet på en sådan handling torde inte närmare ha funderat över vad handlingen ifråga innebär för den som måste ha den. I offentliga sammanhang kan en sådan handling innebära många förödmjukelser för innehavaren. Hans avsaknad av egna resurser är rubriksatt på det papper han fått som bevis på fickan.

Med människans växande svårigheter växer ofta också umgänget med papper och formulär av olika slag. Det är ett känsligt kapitel för många sjuka och handikappade människor. Intygens mångfald följer ofta de personliga svårigheterna i spåren. Hur många människor, som blivit miljöskadade i papperskvarnen finns det — na-

turligtvis! — ingen statistik på. Men det är mycket ofta knorret över papper och formulär låter höra sig hos den som på grund av olyckliga omständigheter är beroende av denna svällande flora av redovisning inför de anslagsbeviljande instanserna.

För den som ska "behandla ärenden" ter sig ofta, all denna redovisning som något ganska självklart. En ofullständig redovisning kan ingen stå till svars med — klara papper måste det vara. Och där ligger väl själva nyckeln till vår flit och omtanke att skapa bevis och formulär för alla tänkbara situationer.

Det är väl oundvikligt att man som medborgare måste acceptera en viss redovisningsskyldighet. Ett välordnat samhälle kan inte existera och utvecklas utan att ställa vissa krav på oss. Vi hjälper samhället — samhället hjälper oss. Så vi bör naturligtvis inte betrakta alla krav på formulär och uppgifter som uttryck för s. k. byråkrati och kineseri i paragrafer. Ibland får man dock en känsla av att glädjen över att gruppera saker och ting i

Det går att rehabilitera hjärtsjuka

Se artikel på sid. 6

Aktivt föreningsarbete

Inom Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka pågår under vintermånaderna en livlig aktivitet. Föreningsfolket sätter utan tvivel kött på benen, när det gäller socialt framstegsarbete — ett faktum som ofta kommer bort i de stora rubrikerna i press, radio och TV. Det finns gott om tränga krafter i föreningarna landet runt, folk som frivilligt offerar tid och krafter för de handikappades sak och som tar sig an problem och arbetsuppgifter, som naturligt nog följer med den personliga kontakt med sjuka och handikappade föreningsgemenskapen ger. Just nu ligger ett omfattande mötes- och kursprogram framför oss, men det är inte möjligt att här ge utrymme åt innehållet — vi hoppas kunna återkomma till det senare. Nog sagt: föreningsfolkets vilja att ge kunskap om och innehåll åt framstegsarbetet för handikappade och sjuka är värd respekt och stöd från alla håll.

tabeller och rubriker tar alltför stora proportioner. Som tidigare framhållits kan det för en sjuk och hårt prövad människa bli svårt med detaljerna i den redovisning som måste till för att klarlägga en tilltrasslad livssituation. Här befinner vi oss i det ömtåliga läget att statistik och redovisning kan göra ont värre — och det har väl inte alls varit meningen med vårt annars i så många avseenden förstklassiga tabellverk. Låt oss för all del, trots statistikens ljus över våra liv och beteenden, inte glömma dem som i vissa situationer måste redovisa sig som innehavare av "medellöshetsintyg".

Sixten Hammarberg

Ingemund Bengtsson

I riksdagens remissdebatt den 24 januari framhöll riksdagsman Ingemund Bengtsson på tal om förestående utredningar ifråga om rehabilitering och sjukförsäkring: Det är ytterst viktigt att medarbetarna i detta lagarbete inte bara består

Riksdagsman Ingemund Bengtsson:

Utnyttja de handikappades egen sakkunskap i de reformer som förestår

av medicinsk expertis och arbetsvårdande personal samt socialarbetare. Det allra viktigaste är att själva huvudpersonen, den som ska rehabiliteras, kommer med i laget. Nu vet jag, att ordföranden i den tillsatta beredningen helt delar min mening på denna punkt. Det är av vikt att beredningen tillvaratar den stora erfarenhet de partiellt arbetslösa medlemsorganisationer skaffat sig på området. Rikskommittén för partiellt arbetslösa kan utan tvivel ställa experter till förfogande, varigenom arbetet tillföres värdefullt tillskott av synpunkter baserade på rika erfarenheter från de handikappades svårigheter i näringslivet och på arbetsmarknaden.

■ PRESSEKO

Forts. fr. sid. 5

ningscentrum, knappast är någotdera och bara kan klara högst en tiondel av de årliga arbetsprövningar som redan nu behövs. Kommittén kan undersöka hur pass välskötta och välinriktade träningsinstitutionerna med inalles 1.300 platser och de skyddade verkstäderna med 1.600 platser är. Möjligheterna och stimulansvillkoren för att få väsentligt fler och bättre

halvskyddade arbetsplatser inom det privata och offentliga näringslivet måste inventeras, näringshjälpen bör omprövas och mycket annat.

Och nog är det skandalöst att vi fortfarande, efter ett decenniums debatt och planering, bara har fem medicinska rehabiliteringskliniker — och att tre av dem (Södersjukhuset, Danderyd, Västerås) stått och står oanvända sedan mycket länge, medan tusentals handikappade köar efter hjälp tillbaka till vardagslivet.

Status

Organ för Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka

Ansv. utg.: Einar Hiller
Redaktör: Sixten Hammarberg
Red. och Exp.: Kocksgatan 15, Stockholm
Telefon 41 39 99 och 44 40 40
Postadr.: Box 4149, Sthlm 4
Postgironr 95 00 11

Annonspriser: Småannonser:
Omslagets sista sida 500:— 58 mm spaltbredd 65 öre mm
1/2-sida 400:— 1/2-sida 225:— 90 mm spaltbredd 90 öre mm
1/4-sida 125:— 1/8-sida 65:—

Prenumerationspris: Helår 10 kr, halvår 5:50 kr

UR INNEHÅLLET:

● DET GÅR ATT REHABILITERA HJÄRTSJUKA	6
FÖRKYLNINGSTATISTIK	10
TONGÅNGAR	13
UTBRYTARE OCH EXPERIMENT	18
HÄNSYN TILL ANDRA	21
BILDKRYSS	25

OMSLAGSBILD:

Foto: Herbert Backofen

Bättre villkor för långvarigt sjuka

hälsas med tillfredsställelse av *Svenska Dagbladet* som i en ledare med rubriken "Vidgad socialförsäkring" berör den nya giv socialministern presenterar. Den bebådade propositionen om reviderad sjukförsäkring och nya riktlinjer för invalidpensionering är temat för tidningens kommentar — en analys vari det bl. a. heter:

De långvarigt sjuka har hittills i socialförsäkringshänseende utgjort en efterfatt grupp. Sjukpenningen är som bekant så konstruerad, att den sjunker efter ett halvt år och helt bortfaller efter två år. I en affärsmässigt lagd försäkringsverksamhet kan naturligtvis en sådan "utförsäkring" vara motiverad, men den ter sig verklighetsfrämmande i en statlig socialförsäkring. Det är ju här inte fråga om ett enkelt ekonomiskt mellanhavande mellan den statliga sjukkassan och den enskilde — samhället har under alla omständigheter ett socialt ansvar gentemot den sjuke, snarast ett större sådant i den mån som sjukdomen blir långvarig och vederbörande försörjningssvårigheter växer. Genom den förestående reformen av det sociala försäkringsväsendet elimineras de nuvarande tidsgränserna för sjukpenningen, det ekonomiska stödet utgår oförändrat så länge sjukdomen varar eller tills pensionsåldern uppnås. En sådan omläggning står i god överensstämmelse med vad den socialpolitiska konsekvensen bjuder.

Inkomstprövningen hör hemma i äldre tiders fattighjälp och bör inte existera i ett modernt samordnat socialförsäkringssystem fortsätter tidningen:

I fråga om invalidpensionen eller förtidspensionen, som den i fortsättningen skall kallas, kommer något generösare villkor än hittills att tillämpas. Där kan antydda regler om invaliditetens gradering komma att medföra vissa svårigheter i praktiken. Att behovsprövningen upphör får anses vara i sin ordning. I ett modernt samordnat socialförsäkringssystem — och det är ju dit man syftar — har över huvud taget den från äldre tiders fattighjälp kvardröjande inkomstprövningen ingen plats.

Rehabilitering och forskning

måste hålla jämna steg med utbyggnaden och förbättringarna inom socialförsäkringen understryker *Dagens Nyheter* med skärpa i en ledare. Medicinska utredningar visar att

PRESS | eko

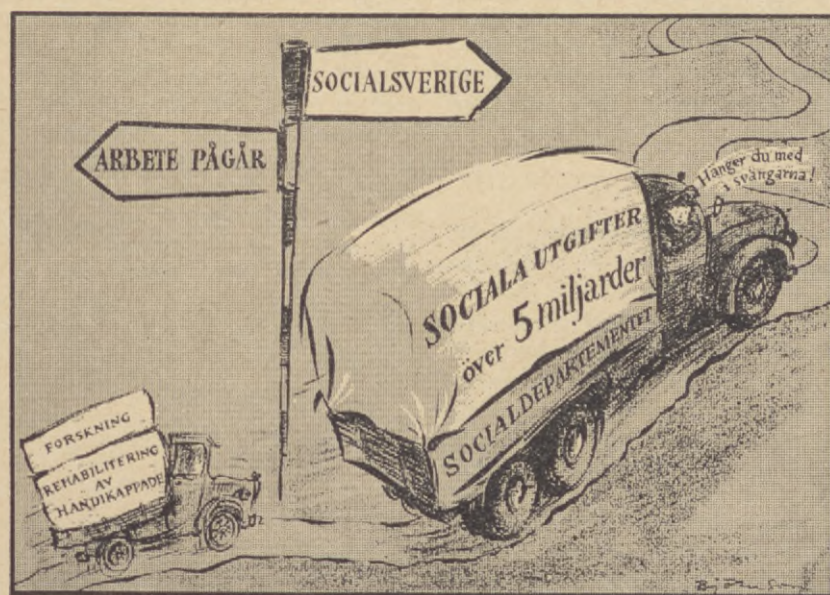
det verkligen lönar sig att via rehabilitering, arbetsprövning, arbetsutbildning, skyddad sysselsättning och andra inslag lotsa de handikappade från sjukdom till arbetsplats:

Länge har det klagats på bristande samordning och motstridiga tendenser inom rehabilitering och arbetsvård. Sådant är delvis ofrånkomligt på ett så vitt område med rika förgreningar inom sjukvård, arbetsmarknadspolitik och socialpolitik och med spänningar mellan olika huvudmän. Socialministern har tillsatt en ny utredningskommitté, som tills vidare också skall fungera som samordnare inför det eldprov som förtidspensionen, socialförsäkringarnas krona, kommer att utsätta rehabiliteringen för. Den får mycket att göra.

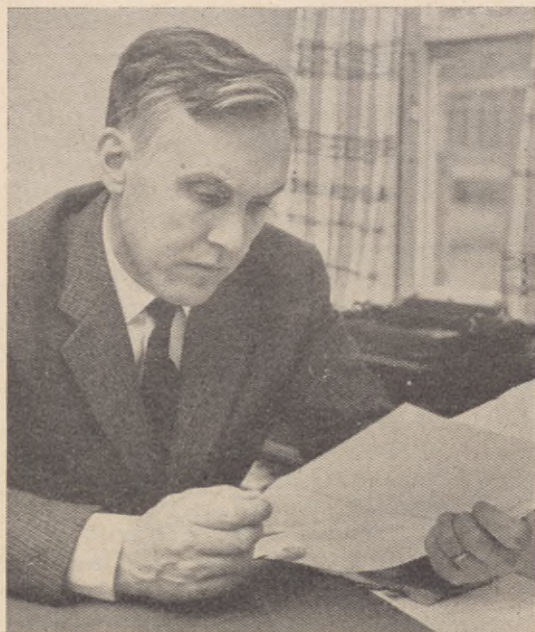
Kommittén kan t.ex. titta på varför Norrbackautredningen förhalats så länge att Statens arbetsklänik, som borde vara arbetsvårdens forsknings- och utbild-

Forts. å sid. 4

Lillebror har svårt att hänga med...

Ökade anslag framgår av socialministerns 5-miljarders budget. Trots allt är ändå "lillebror" — socialforskning och rehabilitering av sjuka och handikappade — ett gott stycke efter i utvecklingen. Att göra människor produktiva på nytt är nödvändigt för "balansen" ska hålla på längre sikt.

Karl-David Lundgren,
chefsläkare vid statens arbetsklirik

Det går att rehabilitera hjärtsjuka

*Detta visar dagsaktuella undersökningar
i Sverige och USA*

"Man bör inte utan reservationer acceptera direkta jämförelser om placering av rehabiliterade hjärtpatienter i Sverige och USA", säger chefsläkare Karl-David Lundgren vid statens arbetsklirik i Stockholm", men nog kan man göra intressanta iakttagelser genom att studera insamlat material." När dr Lundgren sedan ger oss sifferuppgifter och redovisar de resultat han själv och en kollega, med. lic. Karl-Gustav Rignér, sammanställt kan vi själva hjälpa till och dra slutsatser. Går det att återanpassa hjärtsjuka i arbetslivet? Och hur går det för dem?

70 procent av patienterna åter till aktivt liv

Den stora amerikanska utredning vi tagit som riktpunkt visar ett gott utslag. Mer än 70 % av alla hjärtpatienter kan komma tillbaka till arbetslivet. Härvid har man som norm för den funktionella kapaciteten tagit de grupper, "där man inte behöver föreskriva större inskränkningar i den fysiska aktiviteten, än som kan tillåtas i ett rätt valt yrkesarbete."

En tidigare negativ syn på de hjärtsjukas arbetsförutsättningar håller på att ge vika — man har i USA nu fått fram uppgifter, som också visar hur man genom selek-

tiv arbetsplacering kunnat tillvarata arbetsförmågan hos hjärtsjuka arbetare utan att detta visat någon ofördelaktig inverkan på sjukdomens utveckling. Tvärtom har de vidtagna rehabiliteringsåtgärderna både medicinskt, socialt, ekonomiskt och psykologiskt varit till fördel för den enskilde. Om vi så återför samtalet på svensk mark har statens arbetsklirik i Stockholm gjort en kontroll på 41 inskrivna elever med hjärtsjukdom. Det rör sig till största delen om svåra fall, som arbetsprovats under åren 1955—59 och efterkontrollen har skett genom frågeformulär genom vilka man sökt få så fullständiga uppgifter som möjligt. Om man drar ut några värden ur kontrollen visas siffermässigt att av dessa personer har omkring 60 % efter utbildning blivit självförsörjande och ytterligare ett antal kan efter slutförd utbildning beräknas bli självförsörjande. Även om undersökningsmaterialet inte är så stort synes vi ligga de amerikanska prognoserna ganska nära.

Hög dödlighetsprocent

Vi vet att hjärtsjukdomarnas betydelse som mortalitetsorsak ökat betydligt de sista decennierna, åtminstone relativt i förhållande till andra sjukdomar. I USA har hjärtsjukdomarnas andel i totala antalet

dödsfall på en 20-årsperiod ökat från 39 till 54 %, för män ända upp till 65 %. Reumatiska och luetiska hjärtsjukdomar har minskat relativt sett, medan däremot koronarsjukdomarnas relativa andel har mer än fördubblats. Även i vårt land är förhållandet likartat. När det gäller hjärtsjukdomarnas utbredning inom befolkningen får man rätt olika siffror beroende på olika åldersfördelning och olika diagnostik.

Varierande sjuklighet inom olika industrier

Från olika industrier anges siffror mellan 3 och 8 % hjärtsjuka, ibland även högre. En siffra av intresse är att insjukningsfrekvensen i koronarsjukdom mellan 45 och 62 års ålder beräknas till 1 % per år (Tauber, 1959).

Till prognosen skall här endast nämnas några svenska siffror som rör de s. k. hjärtinfarktterna. Levan-der och Helander har efterkontrollerat Karolinska sjukhusets infarktmaterial från 40-talet. De fann att av dem som överlevt sin första hjärtinfarkt levde 58 % efter 5 år och hälften av dem var då fullt arbetsföra. Då vi nu vet, att en adekvat långtidsbehandling med anti-koagulantia kan ytterligare förbättra prognosen, och då dessutom prog-

nosen är bättre i yngre arbetsföra åldrar, så talar väl dessa siffror, liksom de tidigare nämnda för, att det finns betydande grupper av hjärtsjuka som under många år kan beräknas behålla sin arbetsförmåga. Det måste vara av största intresse för samhället, och som all erfarenhet visar, även för den enskilde individen, inte minst ur psykologisk synpunkt, att denna arbetsförmåga rätt utnyttjas. Det har nog inte alltid varit så inom alla industrier och under alla perioder, att man hållit dessa problem aktuella. Tvärtom har ofta hjärtsjukdom och kanske framförallt koronarsjukdom på sina håll ansetts fullständigt diskvalificera vederbörande för anställning inom industrin.

*

När vi fördjupar oss i dödlighetsstatistiken bör vi — med stöd av rehabiliteringssiffrorna — nu vara mogna för ett radikalt omtänkande. Läknamnämsigt uttryckt behöver inte en hjärtsjukdom, som blivit katalogiserat ur prestationssynpunkt, betyda varken inskränkning eller avslutning på vår aktiva levnadsgärning. Så mycket bör vi dock ha lärt oss av de amerikansk-svenska prognoser dr Lundgren plockat fram vid vårt besök på arbetskliniken.

Hur många hjärtsjuka har vi i Sverige?

Till de här ovan redovisade siffrorna vill naturligtvis den vetgirige ha en verklig totalsiffra på antalet hjärtsjuka i vårt land, en siffra att sätta i toppen på sifferpyramiden. Många skäl tala för riskerna att presentera en sådan totalsiffra. Men om man ur en redogörelse av professor Henrik Lagerlöf hämtar fram några fakta kan ändå en uppfattning ges om storleksordningen. Man räknar med att en halv till en procent av alla barn i skolåldern har hjärtfel och en procent av yngre vuxna. Efter fyrtyårsåldern tilltar hjärtsjukdomarna starkt, så att genomsnittet för hela befolkningen är omkring två procent. Hos späda barn dominerar missbildningar, hos barn och yngre vuxna reumatiska klaffel och efter fyrtyårsåldern framför allt hjärtsjukdom beroende på sjukliga förändringar i hjärtats kransartärer och högt blodtryck.

Teamet samlat till överläggning på arbetskliniken. Dr Lundgren sitter på ordförandeplatsen — vid bordets övre kortända — och hans medarbetare är bl.a. läkare, sjuksyster, psykolog, kurator, arbetsledare.

De olika leden i rehabiliteringen måste passa ihop

I den utflykt i rehabilitering och siffror vi deltagit med dr Lundgren som välvillig vägvisare kan det vara skäl att stanna inför hur man binder ihop forskning och praktiska åtgärder till en enhet. För sin del vill dr Lundgren särskilt trycka på betydelsen av att arbetskliniken har möjlighet att anlita de experter det stora Karolinska sjukhuset — i vars närhet kliniken ligger — kan ställa till förfogande. Det gäller att få de olika leden i rehabiliteringen att gå ihop — att rätt avväga de medicin-

ska, psykologiska, sociala och yrkesmässiga faktorerna. Detta är inte en mans jobb. Lagarbete är här om någonstans ett lagarbete i vidsträcktaste bemärkelse. I centrum står vidare den rehabiliterades egen vilja och förmåga och inte minst viktig är den lokala kännedomen — den arbetsmiljö och arbetsmarknad man har på den ort där arbetsplaceringen ska ske. Om läkarens andel i rehabiliteringsprocessen kan man till sist citera vad en känd hjärtspecialist — professor Torgny Sjöstrand — skriver i en uppsats: "Den sociala återinpassningen av den sjuke måste ständigt ingå som en del av läkarens behandling."

■ LUCIFER PÅ ...

Forts. fr. sid. 24

arten *Photinus pallens*. Sektionen kan leverera dem till ett pris av 2 pund 10 shilling för hundra".

Det gör nära 37 kronor för hundra eldflugor av en art som lätt bör kunna fångas i tusental på Jamaica, om man sätter upp ljusfällor av den typ som entomologer använder för att samla nattflygande insekter. Att någon vill betala ett så kraftigt pris — det visar att varan är eftersökt, särskilt som det fordras 10.000 eldflugor för att extrahera ett enda gram luciferin! Men så är det inte heller bara forskare vid universiteten som numera intresserar sig för de lysande insekternas problem.

Redan för över 70 år sedan skrev två engelsmän i en publikation som de kallade "On the Cheapest Form of Light", att eldflugans ljus var det perfekta, "kalla" ljuset genom att ingen energi gick till spillo i form av värme. Det har visat sig att de hade rätt — eller i varje fall nästan rätt. Praktiskt taget all energi går till strålning som ligger på *synliga* våglängder. Ljuseffekten är oöverträffad — och inte minst på belysningstekniska industrier är man därför angelägen om att lista ut eldflugans hemligheter.

Och noteringen är alltså 37 kronor för hundra. På en enda kväll kan man utan svårighet få syn på eldflugor för tusentals kronor. Det vete allt Lucifer om man inte skulle etablera sig som eldflugfångare på St. Lucia ...

Snabbgenomgång av "Nådiga luntan":

Statsverkspropositionen — populärt kallad "nådiga luntan" — är en i många avseenden stimulerande läsning. Bakom sifferkavalkaderna kan avläsas mycket om det som i riket rör sig. Om man nu använder sin fantasi på rätt sätt. Även om det inte direkt kan påstås att handikappfrågorna fått någon prioritet i finansministerns portfölj har de dock skjutits fram på ett sätt som lovar gott för framtiden. En formulering av socialministern är i det sammanhanget värd att återge direkt. Så här skriver han i inledningen till femte huvudtiteln (Socialdepartementet): "I nuvarande befolknings- och sysselsättnings-situation är det särskilt angeläget, att alla arbetskraftsresurser blir effektivt utnyttjade. I detta läge är det också väsentligt att söka ta tillvara den arbetskraftsreserv som alltså finns bland de handikappade

Det fordras insatser av tid och intresse för att klarlägga de handikappades sysselsättningsmöjligheter — många utredningar och kontakter måste till för att grundlägga en betryggande arbetsplacement. En personell upprustning föreslås med ett 40-tal tjänster för arbetsförmedlingens arbetsvårdsbyråer.

Näringshjälp och tekniska hjälpmedel m. m.

F. n. bestrides kostnader för bidrag i form av näringshjälp till partiellt arbetsföra, ensamställda kvinnor samt medelålders och äldre arbetskraft för startande av egen rörelse m. m. från ett anslag benämnt "Åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet". Hjälpens administreras delvis av riks försäkringsverket och delvis av arbetsmarknadsstyrelsen och

Handikappade — och statens finanser

och att bereda dessa tillfredsställelsen av att försörja sig genom eget arbete. Allmänt måste arbetsmarknadspolitikerna syfta till att ge den enskilde möjlighet till utkomst inom det yrke som svarar mot hans förmåga och intresse." Riktigheten i den formuleringen bör det väl knappast tvistas om då socialministerns fögderi ska granskas av riksdagen.

"Kommundelen" bort ur utbildningen — arbetsvården får mera personal

Tyngdpunkten ligger alltså på utbildningssektorn, då det gäller att ge handikappade och sjuka fotfäste i dagens rörliga arbetsliv. Det är glädjande att steget nu tagits fullt ut ifråga om förenkling av utbildningsbidraget. Uppdelningen med 75 % av utbildningskostnaden från staten och 25 % från "vistelsekommunen" har i praktiken visat sig vara ett trögt system — ärendenas behandling har fördröjts i många fall. Detta är ett system som passar illa i vårt expansiva arbetsliv. Nu föreslås att staten tar på sig hela kostnaden. Anslaget till Omskolning m. m. föreslås i enlighet med denna ändring bli uppskrivet till 125 milj. kr mot 70 milj. innevarande budgetår. Inom ramen för de föreslagna 125 miljonerna bör utrymme finnas för 1.100 kurser med utbildningsbidrag till 20.000 personer. Under förra budgetåret deltog sammanlagt drygt 12.000 personer i olika slag av kurser. Av dessa personer var 3.244 partiellt arbetsföra och 9.310 arbetslösa.

länsarbetsnämnderna. Det är meningen att bidragsgivningen fr. o. m. den 1 juli 1962 skall helt överflyttas till arbetsmarknadsstyrelsen. För innevarande budgetår har sammanlagt 2,3 milj. anvisats för näringshjälp. För att ge möjlighet att bevilja sådan hjälp i ett större antal fall föreslår socialministern en summa av 3,5 milj. kr för budgetåret 1962/63. Däremot är socialministern inte beredd att bifalla arbetsmarknadsstyrelsens förslag om ändring av grunderna för utgivande av näringshjälp. Vidare får De vanföras riksförbund disponera 300.000 kr för tekniska hjälpmedel åt handikappade. Beträffande ortopediska hjälpmedel, stödjebandage och proteser för rörelsehindrade samt hörapparater för hörselskadade, föreslås vissa fixerade bidrag, men inrikesministern framhåller att särskild proposition kommer att framläggas om dessa hjälpmedel under riksdagens gång.

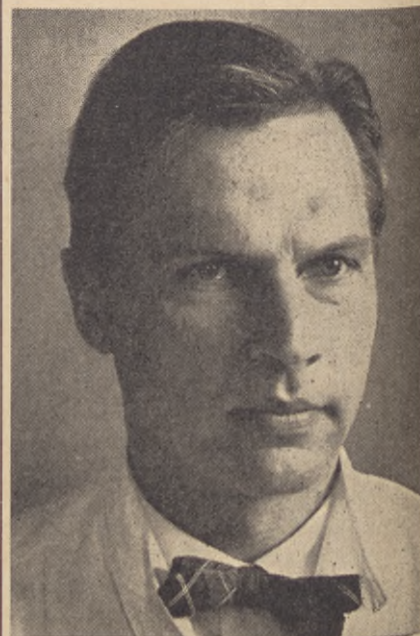
Arbetskliniken, handikappverkstäder, hel- och halvskyddad sysselsättning

Statens arbetsklínik i Stockholm har under året fått en heltidsanställd föreståndare, en vetenskapligt kvalificerad läkare, som också leder forskningsarbetet vid kliniken. Den föregående år beslutade utbyggnaden i samband med uppförande av en verkstadsbyggnad har inte kunnat genomföras före den 1 jan. 1962. I klinikstyrelsens program för forskningsarbetet ingår bl. a. en undersökning rörande lung-hjärtfunktionen hos klienter med

Hjärt- och lungspecialisten

VIKING BJÖRK

får professur

Docent Viking Olov Björk

Ecklesiastikministern föreslår att den kände specialisten — särskilt bekant för operationer med hjärt-lungmaskin — nu får en personlig professur i thoraxkirurgi fr. o. m. nästa budgetår. "Han har givit mycket viktiga bidrag till forskningen inom området", framhåller statsrådet Edenman. Björks vetenskapliga arbeten är av hög klass och har erhållit utmärkta lovord av internationellt välkända thoraxkirurger. Professor Crafoord har i skrivelse till fakulteten förklarat honom kompetent till professur i ämnet.

*

Docent Björk tjänstgör f. n. vid Akademiska sjukhuset i Uppsala, där han utfört en rad operationer av hjärtpatienter efter helt nya metoder. Det är bl. a. med hjälp av transistorbatterier i plastdosa innanför huden, vilket ger regelbundna impulser till hjärtat, flera ytterst svåra hjärtfall kunnat klaras genom docent Björks ingripande.

ryggradskrökning. Då en särskild utredning om rehabiliteringen kommer att syssla med frågor, vilka ha nära samband med arbetsklinikkens verksamhet, har man för verksamheten hittills begränsat sig till ett reservationsanslag på 540.000 kr.

Under föregående budgetår beviljades 17 huvudmän statsbidrag för anordnande av verkstäder för handikappade med tillhoppa 3.586.093 kr. Härigenom beräknades ett tillskott på 791 individuella arbetsplatser. Vid en beräknad jämförelse beräknas 700 nya platser tillkomma kalenderåret 1961 och ca 1.300 under kalenderåret 1962. Socialministern är inte beredd att nu utvidga bidragen till att omfatta bl.a. grunduppsättning av verktyg och arbetsmaskiner. En uppskrivning av anslagsposten sker emellertid dock från 3 milj. budgetåret 1961/62 till 5 milj. budgetåret 1962/63.

Under rubriken "Bidrag till driften av verkstäder för handikappade" föreslås en del nyheter. Sålunda bifaller socialministern arbetsmarknadsstyrelsens förslag om att ersättning skall utgå till huvudman, som organiserat verkstad för s.k. halvskyddad sysselsättning för personer med undernormal arbetsförmåga. Sådan ersättning skall utgå med 1 krona för varje av arbetstagare fullgjord arbetstimme som ersättning för merkostnader. Till halvskyddad sysselsättning förutsattes endast sådana personer bli hänvisade i de fall arbetsförmågan bedömes ligga under den normala inom det aktuella arbetsområdet. Socialministern förordar också att medel beräknas till utbildningskurser för föreståndare och arbetsledare inom arbetsvården. Till bidrag till driften av verkstäder för handikappade anvisas ett förslagsanslag av 3.100.000 kr.

Som en allmän motivering till de anslagsposter som tagits upp framhålls bl.a. att kraven på arbetsvården successivt stegrats till följd av den alltmer ökade betydelse, som tillmättes rehabiliteringsåtgärderna. Antalet arbetsvårdssökande uppgick år 1959 till 27.000 mot 22.950 år 1950. Under 1960 ökade det med ytterligare nära 5.000 personer. Ökningen sistnämnda år sammanhänger väsentligen med den vid tidpunkten påbörjade samarbetet mellan arbetsvården och sjukvårdskassorna. Personalbristen vid arbetsvården har gjort att man icke hittills kunnat bedriva samarbetet med sjukvårdskassorna i önskvärd omfattning och efter de riktlinjer, som dragits upp. En förutsättning för bl.a. ett effektivt uppspårande av arbetsvårdfallen är att arbetsvårdsbyråerna får den personalförstärkning socialministern signalerar i sin huvudtitel.

SNABBLOCK UR "LUNTAN"

Socialminister Torsten Nilsson

Socialhuvudtiteln överskrider i år 5 miljarder. Socialministern är alltså bildligt talat den "dyraste ministern" — försvarsministern kommer tvåa med drygt 3 miljarder.

Ensamstående folkpensionär föreslås få 3.200 kr per år mot 2.850 kr nu från den 1 juli 1962 — beräknat efter gällande pensionspristal.

Två pensionsberättigade makar får 5.010 kr mot 4.510 kr nu enligt samma beräkningsgrund.

Särskild proposition bebådas om förbättring av invalidpensionering, moderskapsförsäkring och sjukförsäkring.

En förbättring kommer att ske genom höjning av äldre livräntor för sådana personer, som tillhör yrkesskadeförsäkringen.

Allmänna skärmbildsundersökningar planeras i Stockholm, Kristianstads, Malmöhus, Värmlands och Jämtlands läns landstingsområden samt i städerna Malmö och Hälsingborg.

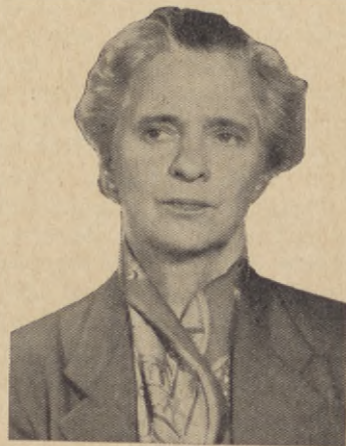
SAGT I REMISSDEBATTEN

Jag vill också peka på ett område som är mycket viktigt, nämligen arbetsvården, där det gäller att på olika vägar försöka utbilda och skaffa arbete åt handikappade. Man föreslår där en utbyggnad med 40 tjänster, vilket för all del är bra, men jag tror att det är i underkant och inte kan täcka den brist på ar-

betskraft som råder på området. Man har arbetat med mycket stor balans, och många gånger har man inte haft tid att utreda fallen på grund av brist på folk. Man har fått expediera människor i stället för att ta hand om dem, pröva dem på olika områden och placera dem där de bäst passar. Nu har socialministern tillsatt en utredning om rehabilitering, och där kommer naturligtvis många av dessa frågor att behandlas.

Det viktiga i arbetsvården är att kunna få ut dessa människor i arbete. De är inte bara fysiskt utan ofta även psykiskt handikappade. Den som en lång tid har dragits med ett fysiskt handikapp blir lätt också psykiskt handikappad. Många gånger är det svårare att placera psykiskt än fysiskt handikappade. Det gäller att få arbetsgivarna intresserade av att placera dessa människor.

På grund av den rationalisering och den tekniska utveckling som äger rum krävs mera toppmänniskor, och fler människor kommer att ställas utanför och bli handikappade. Jag tror att det här behövs ett närmare samarbete med arbetslivet, med industrierna, för att man skall kunna se vad man kan göra för att reservera visst arbete för dessa människor och få en utväxling mellan de skyddade verkstäderna och arbetslivet. De som är ute i arbetslivet och inte kan hålla ut där bör kunna placeras i skyddad verksamhet, under det att de som är placerade i skyddad verksamhet och blivit tränade i arbetet kan placeras ut i det normala arbetslivet.

Riksdagsledamoten Brita Elmén

Sjukligheten stiger med ålder och lön

- Kvinnor mer "förkylda" än män
- Stockholmarna mest "förkylda"
- Sjukligheten minst i Norrland

En undersökning om förkylningssjukdomar baserad på material från de allmänna sjukvårdskassorna har gjorts av byrådirektör Helfrid Säll i riksförsäkringsverket. I hela landet insjuknade under ett år 11 % av befolkningen så pass allvarligt att de måste stanna hemma från arbetet i mer än tre dagar. Sjukligheten både för män och kvinnor stiger inte bara med åldern utan också med lönen och alltså med sjukpenningklassen. Mäter man sjukligheten hos dem som är födda samma år och ser på deras inkomster visar det sig att både antalet sjukdagar per år och antalet sjukperioder stiger med årsinkoms-

ten upp till vissa löner. Sjukligheten stannar dock av — ja, den sjunker till och med igen i de högsta sjukpenningklasserna.

Att den vanligaste sjukdomen är förkylning har man nu första gången uttryckt i siffror. Kvinnorna är märkbart mera förkylda än männen, men den stora skillnaden visar sig när man jämför Stockholm med hela landet.

*

I Stockholm var männen ungefär 50 proc. mer förkylda än männen i hela landet och kvinnorna närmare 70 proc. och mer. Där emot är sjukdagarna i förkylning i Norrland märkbart färre än genomsnittet för hela landet.

Förkylningssjukdomarna ligger dock inte i topp ifråga om antalet sjukdagar — här kommer de s. k. psykonueuroserna främst vid en jämförelse mellan sjukdomstillstånd.

Ny beredning tillsatt för samordning inom rehabiliteringen

Socialministern har för en utredning om samordning av rehabiliteringsverksamheten m. m. kallat följande sakkunniga: direktör Seved Apelqvist, ordförande, riksdagsledamoten och ledamoten i arbetsmarknadsstyrelsen fru Sigrid Ekendahl, professor Sven Forssman, Djursholm, professor Carl Hirsch, Göteborg, överdirektören i Riksförsäkringsverket Leif Hultström, kommunalrådet Harald Lindvall, Malmö, kanslichef Karl Montan, Svenska Vanförevårdens Centralkommitté (SVCK), och landstingsdirektör Bengt Olsson, Härnösand.

◇

I de direktiv socialministern gett för utredningsarbetet framhålles

bl. a. att en fortsatt snabb utbyggnad av rehabiliteringsresurserna är väsentlig inte minst med hänsyn till planerade omläggningar inom socialförsäkringen. Jag föreslår, att särskilda sakkunniga tillkallas för att pröva frågor om den ändamålsenliga organisationen och samordningen av rehabiliteringsverksamheten. De sakkunniga bör tillsvidare själva fungera som ett centralt samordningsorgan. De bör fortlöpande hålla sig underkunniga om utvecklingen inom hela rehabiliteringsfältet samt ta de initiativ som befinnes erforderliga. Bland de frågor de sakkunniga bör pröva kan bl. a. nämnas arbetsklivens ställning, den framtida användningen av riksförsäkringsverkets sjukhus m. m.

Ny hjärtklinik skall uppföras vid Södersjukhuset

Borgarrådet Folke Kyling
— chef för sjukvården.

En specialklinik för s. k. hjärkatetreringsverksamhet skall inrättas vid Södersjukhuset i Stockholm enligt beslut av sjukvårdsstyrelsen. Den nya kliniken kommer att få 16 vårdplatser och i samband med verksamheten vid kliniken inrättas en ny överläkartjänst.

◇

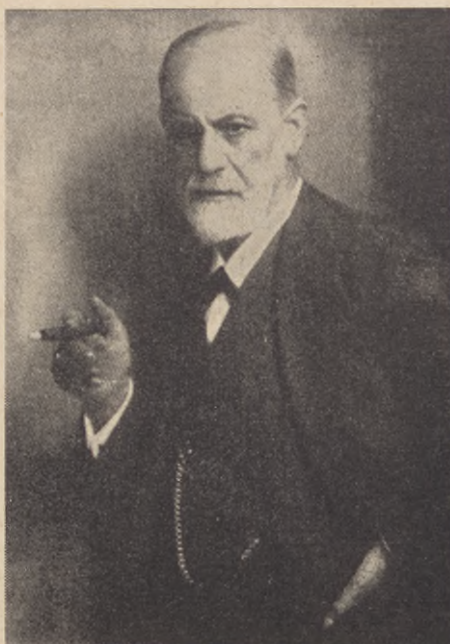
S. k. hjärkatetrering innebär bl. a. att man med hjälp av en plastslang, kateter, som i regel införes via någon av armens ådror, kontrollerar hjärtat och dess funktion. Katetern är "röntgentät" och framträder därför vid den röntgenkontroll som i regel göres samtidigt. Med hjälp av katetern mäter man sedan blodtrycket i hjärtats hålrum samt i lungpulsådern, och vidare kan blodets syremättnad bestämmas. Metoden betecknas som smärtfri och praktiskt taget riskfri. Den anses ha möjliggjort en förfinad diagnostik av medfödda hjärtfel, varigenom utsikterna till operativ behandling ökat.

Inspektion i författarens verkstäder

Att en bladlus på träd och andra växter klar sig helt i grönt för att undgå upptäckt är en omedveten strategi. På samma sätt döljer en människa ofta sina verkliga önsningar under masken av en oskyldig symbol. Sigmund Freud, läkaren och psykoanalytikern, gick med våldsam vetenskaplig iver in för att avslöja och analysera just den mänskliga bladlusstrategin. Freuds läror om psykoanalys är väl kända — mindre känt är hans sätt att bygga upp sitt system med hjälp av bl. a. intensiva litteraturstudier. Man kan här tala om att giva och taga. Freud var en beläst man "a great reader" redan från ungdomen och det var alldeles tydligt att han sökte en syntes mellan litteratur och medicin — en grund att bygga upp sina teorier och experiment på.

Om Freud sökte sig till författarna kan man väl i lika hög grad säga att författarna sökt sig till honom. Våra unga svenska författare har ofta något onyanserat kallats "freudianer", primitivister, livsdyrkare osv. — allt innefattande deras benägenhet att koppla in det undermedvetna; förträngd sexualitet, drömmar och hysteri, i sitt författarskap.

Den som har intresse att få del av den verkligt utförlig redogörelse om den freudska tankebyggnadens konstruktion bör läsa Gunnar Brandells uppsats om Freud i *Vid seklets källor*, en bok som tvinnar ihop trådarna i den litterära växtvärlden på ett alldeles förträffligt sätt. Bladlusens benägenhet att kläda sig i grönt kan i överförd mening tillämpas på hela litteraturen. Våra författare har också sina färgkartor och grundmönster hämtade i den tid de levde.

Sigmund Freud, läkaren och skriftställaren, har satt djupa spår i psykologiskt tänkande och litteratur i vår tid.

Gunnar Brandell har sökt sig fram till författarnas källor och grundmönster och förutom den instruktiva uppsatsen om Freud får vi bl. a. stänk och glimtar ur svenskt 80-tal och 90-tal, författarhat och spridda glöd ur den debatt de stora svenska andarna förde vid tiden omkring sekelskiftet.

Det finns så mycket i denna bok man måste begrunda hos det man redan tidigare läst. Brandell synar fogarna i författarnas verk. Man tycker sig i honom se en sorts besiktningsman, som går omkring i huset, synar författarnas byggnads-material och talar om var de hämtat det någonstans. Då och då begrunder han även handlaget hos de litterära hantverkarna — t. ex. "det bortvända och det passiva" hos Pär

Lagerkvist. Hur Lagerkvist framställer Gud i skepnaden av en ved-sägare, som inte "menade något särskilt" med livet. I "Barabbas" är det människan som vänder sig bort från det kosmiska och tittar åt sidan, så att man inte kan fånga hennes blick. För sin del vill Brandell tolka detta så att den djupa klyftan mellan mänskligt och gudomligt föresvävat författaren. Analysen förefaller vara både väl genomtänkt och värd att fördjupa sig i liksom så mycket annat i Brandells översikt.

S. H.

Vid seklets källor av Gunnar Brandell. Bonniers. Pris 19:50.

PRISTAGARE till bildkruss nr 1

1:a pris kr 25:—, Toni Gustavsson, Box 55, Vaggeryd. 2:a pris kr 10:—, Rudolf Andersson, Jörgen Ankersg. 2 A, IV, Malmö C. 3:e pris kr 5:—, Fridolf Niklasson, Västergården, avd. 9, Västerås.

LÖSNING:

IDE — RIKA — B — LORT — ALARM — VAS — EK — NUMRET — ÄR — FEL — H — PRATSAM — STAD — GE — KOLA — NÄ — BESTÄMD — VELIGA — TOTAL — TT — ÖBO — MAI — ALLA — FALL — SMÅSYSKON — N — BLEKT — KIKA — OB — KLASE — HAR — SJÖRÖVARE — T — SE — RÖKAREN — KUNDEN — ARNO — PROST.

Schacklösning

Lösning till A. S. Kakovins schackstudie:

1. Th8†, Kd7. 2. Lc8†!, K×d6. 3. Th6, T×h6. 4. g×h6. Nu förgrenar sig spelet i två huvudvarianter:

a) 4. —, e2! 5. K×e2, La7. 6. Kd3, Kd5. 7. Le6†! och vit vinner. Vit får givetvis inte spela 7. h7? på grund av 7. —, Ld4. 8. Le6†, Kc5 med remi.
b) 4. —, La7. 5. Lg4!, e2. 6. L×e2, Kd5. 7. Lf3† och vinner.

En lagom svårlost och trevlig komposition!

Förmåga till hushållning är nyckelproblemet för många i den behovsprövade socialhjälp

Landstingen redovisar

Allmän skärmbildsundersökning skall genomföras 1962 i Värmlands län i samarbete med medicinalstyrelsens skärmbildscentral.

På hemställan av Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka har Kronobergs läns landsting beslutat att astmasjuk, som är *utförsäkrad från den allmänna sjukförsäkringen*, skall åtnjuta samma förmåner ifråga om *vårdavgiften* som tuberkulösa patienter.

Västerbottens läns landsting har myndigat förvaltningsutskottet att nedsätta *vårdavgiften* till 1 krona per dag för utförsäkrad patient, som vårdas på landstingets sjukvårdsinrättning, icke åtnjuter folkpension eller endast har grundpension.

TBC-vården inom Gävleborgs län skall enligt tidigare beslut centraliseras till Selggrens sanatorium i Gävle. I samband med genomförande av detta beslut skall renoverings- och ändringsarbeten utföras inom sanatoriet, preliminärt kostnadsberäknas dessa arbeten till 1,2 milj. kr. Härigenom kommer det nuvarande platsantalet att öka med ca 10 platser till ett 70-tal.

En *lungklinik* vid Halmstads lasarett kommer att uppföras enligt beslut av Hallands läns landsting. Kliniken kommer att inrymma två vårdavdelningar med vardera 23 platser. Kostnaderna beräknas till 2,5 milj. kr.

Kalmar läns norra förvaltningsutskott har antagit nya direktiv för bidragsgivning till vissa *dyrbara läkemedel*. Hallands läns landsting har beslutat att sådana *läkemedel mot tuberkulos*, vilka ej är upptagna i förteckningen över kostnadsfria läkemedel, skall efter ordination av landstingets sanatorieläkare tillhandahållas kostnadsfritt för jämväl från sanatorium utskrivna patienter, som är hemmahörande inom länet.

Generaldirektör Karl J. Höjer är en välkänd man för landets socialvårdare. Många kullar av elever från socialinstitutet i Stockholm har genom honom fått lära sig både teori och praktik i socialhjälpssarbetet. Den som emellertid inte haft förmånen att ha Höjer som lärare kan få del av hans sakkunskap och pedagogiska förmåga i handböckerna. Den höjerska utgivningen omfattar åtskilliga volymer. Den senaste utgåvan heter *Socialhjälp riktlinjer för praxis*, en bok med många aspekter på praktisk handläggning av ofta ömtåliga och svårbemästrade problem inom vår behovsprövade socialhjälp.

Författaren redogör i inledningen för vad han avsett med sin bok. Den är ingen juridisk rådgivare, dvs. avsedd att vara hjälpreda t.ex. i tvistefrågor mellan kommuner om utgiven socialhjälp för enskilda människor. Boken är närmast en vägledning att systematiskt bearbeta problem, som möter en behovsprövad hjälpform i praktisk tillämpning.

Det kan vara lämpligt att här ta upp några principiella tankegångar i boken — den är annars mycket rik på detaljer och måste vara en alldeles utmärkt lektyr för den som har någon erfarenhet själv av socialhjälpfrågor. Om sättet att meddela hjälp säger Höjer på ett ställe att "det inte kan vara riktigt att låta ett mindretalls svagheter diktera metoderna för hjälps meddelande". Därmed vill författaren inskräpa hos läsaren att man inte ska låsa fast sig i tariffer. Omständighe-

Stockholms läns landsting har fastställt ändring i grunderna för bidrag till kommuner för *anordnande av skyddade verkstäder* så att bidrag kan utgå med högst 50.000 kr. Förvaltningsutskottet skall fullfölja utredningen om anskaffande av nya lokaler för landstingets arbetsträningsinstitut.

Uppsala läns landsting har beslutat att försöksvis inrätta en *s.k. utredningsavdelning* för bl.a. arbetsvården i länet. Härfor kommer att uppföras en byggnad för 300.000 kr. intill institutionen för socialmedicin vid Akademiska Sjukhuset.

Södermanlands län skall göra en utredning om ev. anordnande av *skyddad verk-*

Karl J. Höjer

terna kan skifta och det bör handläggaren av behoven ha ständigt klart för sig. "Normer är inte bindande, om det finns skäl att gå ifrån dem", betonar Höjer, och man vill livligt understryka den tankegång formuleringen ger uttryck för.

En annan viktig principiell tankegång är den hur hjälpbehov uppstår och sambandet mellan hjälpbehov och konsten att hushålla. Om man gör en jämförelse mellan två familjer med låga inkomster och många barn, kan en av familjerna klara sig utan socialhjälp, den andra måste an hålla om sådan hjälp. Vad är det nu som gör skillnaden mellan de två familjerna? Jo, begåvning att kunna hushålla med knappa resurser synes vara ett nära lig-

samhet för handikappade. Malmöhus län skall förhandla om nytt avtal med Helsingborgs stad angående samarbete om arbetsträning.

Skaraborgs läns landsting har höjt bidraget för i primärkommuns regi anordnad verkstad för partiellt arbetsföra m.fl.

Gävleborgs läns landsting godkände hittills vidtagna åtgärder för tillkomsten av ca 29 platser med *utökad arbetsträning* vid Bollnäs lasarett. Västernorrlands läns landsting gav i uppdrag åt arbetsvårdsstyrelsen att starta försöksverksamhet med skyddade verkstäder för handikappade, företrädesvis i länets glesbygder.

Tongångar

En ung socialstuderande undrar om inte socialhjälp bör utgå också för kulturella behov. När man talar om hjälp till livsuppehälle i socialhjälpslagens mening avses vanligen de rent materiella behoven. Den unge mannen är nog inne på rätt spår. När han sedan undrar om en "operabiljett" bör ingå i hjälptagarens budget, är vi strax problemet ett steg närmare. Fortsätter vi det kulturella resonemanget kommer snart också TV i blickfånget — och då blir det fråga om en ganska kraftigt tilltagen summa. Resonemanget — som förs i en debattruta i en

gående svar på frågan. Nu ska ingen förledas att tro att författaren anser socialhjälpstugare i allmänhet som obegåvade misshushållare. Tvärtom. Han har en mycket nyanserad uppfattning på den punkten. Människor som mer eller mindre missbrukar stöd av allmänna medel finner vi i alla möjliga sammanhang — och bland alla kategorier i samhället. Sådana missbrukare torde inte vara särskilt starkt företrädda i socialhjälp, hävdar Höjer. Det torde emellertid vara så att förmågan att hushålla för socialhjälpstagaren — liksom för medborgare i största allmänhet — är ett nyckelproblem. Om en svår situation uppstår har naturligtvis den svage hushållaren svårare att klara sig genom krisen än den som är mera durkdriven i konsten att få även knappa medel att räcka till.

Man kan kanske med Höjers bok i friskt minne våga hoppas på att just planeringsdetaljen i socialvården — att på ett icke förödmjukande sätt hjälpa en nödställd att sanera sin ekonomi på längre sikt — mera än hittills skjuts fram som ett centralt problem på våra hjälpbyråer. Vågar vi vara så djärva att hävda att just på den punkten kan socialhjälp återvinna något av förlorad mark till icke behovsprövade hjälpformer? Receptet blir då: mindre av filande på paragrafer och normer för understöd — mera av planering och sanering av hjälpbehov så att den behövande verkligen rehabiliteras, försörjningsmässigt och arbetsmarknadsmässigt.

S. H.

Karl J. Höjer, Socialhjälp Riktlinjer för praxis, Norstedts. Pris häft. 14:50.

stockholmstidning — slutar med att den unge socialtjänstemannen in spe ställer problemet på spets: medel till operabiljett bör mötas med samma förståelse som anhallan om en kubikmeter björkved.

Socialnämnderna i gemen sätter nog björkveden före operabiljetter och TV. Björkved ger värme — och det är nödvändigt i vårt kalla klimat. Operabiljetter och TV-apparater är inte "värmende" på samma sätt. Alltså väljer våra realistiska socialvårdare den värme de i första hand anser bäst för hjälptagaren. Och den värmen kommer utan tvivel från björkveden. Punkt och slut.

Den andliga upprustning en sjuk och hjälpbehövande människa behöver är inte så lätt att få. Vi minns från praktiktjänstgöringen på socialvårdsbyrån hur man bedömde dylika saker. Och ändå var nog inte de ansvariga vad man brukar kalla hårdhärtade människor. Många av de hjälpbehövande hade en livsstil man lade märke till. De behövde prata om sina bekymmer — och socialpraktikanten från socialinstitutet fick höra många olika åsikter om vad som borde tillkomma en vårdbehövande. För de hjälpbehövande representerade praktikanten ofta en högre form av rättvisa eftersom det inte var han som bestämde hur stort understödet skulle vara. Många av de "ordinarie" gubbarna, som hämtat hjälp på byrån i flera år, menade att om "praktikanten" fick hålla i ordförandeklubban skulle det nog bli andra bullar av.

Något ljusblått uttryckt tycktes det nog ofta som om hungern efter medkänsla och förståelse dock var vida större än behovet av de pengar byrån lämnade ut. En flicka på byrån kom på god fot med en farbror, som förstärkte sitt understöd med hjälp av lingonplockning. Döm om hennes häpnad då det en morgon — så tidigt som klockan sex — ringde på hennes dörr. Där utanför stod gubben från byrån med en korg nylockade lingon! Hans förtjusning att bereda en överraskning åt "fröken" trotsade alla hinder. Antagligen hade han varit uppe redan mitt i natten och gått ut i skogen för att plocka bären.

Ibland fanns det givetvis också ett stycke beräkning inbäddad i artigheten. Det gällde kanske i synnerhet t.ex. alkoholisten med ett beslut om intagning på alkoholistanstalt hängande över sig. Dagarna före intagningen rekviderade han en fin kaffebjudning från ett närbeläget kafé åt hela byråpersonalen. Om det var enbart vänlighet eller ett led i försöket att

klara sig ur knipan är kanske inte så lätt att avgöra. I varje fall tycktes även hos den mannen finnas ett starkt behov av annan sorts gemenskap än lagparagrafer och understödsnormer ger utrymme för i det dagliga livet på en socialvårdsbyrå.

Vårt förbund och dess lokalföreningar har under årens lopp producerat många skrivelser i den s.k. fickpenningsfrågan. Det gäller patienter på sjukhus i behov av en slant för eget bruk: till toaletsaker, inköp av tidningar osv. Huruvida detta flitiga brevskrivande till kommunernas socialnämnder öppnat perspektiv för behov utöver värmende björkved och bröd för magen är svårt att yttra sig om. Vi tror att det ännu är långt kvar till folkboken, operabiljetten — för att inte nu tala om TV och radiogrammofon. Pensionslagen säger nu att en femtiolapp av pensionen ska en sjukhuspatient ha för personligt bruk. Sjukförsäkringen har i dag möjligheter att ge en slant över till andlig spis och förnöjelse åt många sjuka. Visst händer det saker i reformer och lagstiftning. Nu är ju till och med tänkarna på väg att räknas till människokroppen, då det gäller den framtida utformningen av sjukförsäkringen. När själen och den andliga spänsten ska tas med i lagstiftning och understödsnormer återstår att se. Ännu är vi dock ganska fast förankrade i björkvedstänkande i fråga om människans behov och värde.

■ HÄNSYN TILL ... Forts. fr. sid. 21

don i det fallet. Och bör inte heller vänta oss det.

Ska vi inte försöka att undvika blanda oss i andra människors privata angelägenheter. Det är ju ändå någonting som vi inte kan göra något åt och inte vet något om. Allting varierar; den ena situationen är inte den andra lika. Vi kan aldrig få en rätt och riktig mall på att det ska vara så, börja så och sluta så. För rätt som det är kommer ett streck i räkningen i något som vi har räknat ut ska klaffa precis i vår tillvaro.

Men så underligt är det, att bara när vi själva råkar ut för något som vi kritiserat andra för så inser vi hela räckvidden av vårt föregående handlingsätt. Och bättre sent än aldrig är ju ett gammalt och känt ordspråk. Vi ska nog inte intressera oss allt för mycket för vår nästas problem, moral och omoral, vi ska istället ägna oss åt att planera så gott vi kan för oss själva.

Det vinner vi mycket mer på, både vänner och popularitet, och det allra bästa kanske, ett gott samvete.

Lars Norrman: "Risodlarby", litografi

Harald Lindberg och Svenolov Ehrén har nyligen lämnat ifrån sig ett par stora grafiska arbeten, var sin portfölj med färglitografier, respektive färgträsnitt. En portfölj med färglitografier har också kommit från Lars Norrmans hand, men denna förekomst noterar man med mindre iver, utan att därför anse den vara mindre

dessa motiv eller i varje fall alltid återkommer till dem.

Det är också här som de bästa skildringarna kommit till. I all miljöredogörande realism, det vill säga en miljöskildring där sakligheten är den gemensamma nämnaren, har de finaste resultaten helt naturligt kommit till i miljöer

Från Slussen till risodlarbyar

värdefull. Lars Norrman är nämligen en mycket produktiv konstnär och man har blivit bortskämd med täta utgivningar från hans ateljé.

Sjön är ett motivområde som har lockat många konstnärer.

Det finns de som liksom genom blodsbänd är bundna vid denna motivkrets — hav och skärgård, båtar och hamnar — och som nästan uteslutande ägnar sig åt

som konstnären varit särskilt förtrogen med, vilket oftast varit liktydigt med hembygden.

Ett bättre exempel på detta förhållande än Harald Lindberg kan man knappast tänka sig. Han är uppfödd vid kust och brusande hav. Han har varit sjöman.

Det senare är han nu inte ensam om när det gäller konstnärer som med förkärlek väljer sjön som motiv. Torsten

Lars Norrman: "Japanska risodlare", litografi

Billman, Ture Jörgensson, Börje Veslen är några kända namn som en gång arbetat på sjön.

För några år sedan gav Harald Lindberg ut en litografiportfölj som just hette "Hav och kust" och som inspirerats av hans barndomssyner. I ett förord till denna portfölj gav Harald Lindberg också med sin penna några fina bilder av vilket arv den får som upplever sina barndomsår vid havet, tillsammans med fartyg och sjöfolk.

Harald Lindberg är målare och grafiker, oljan och litografin är hans väsentligaste uttrycksmedel. Harald Lindberg har också arbetat med offentliga utsmyckningar och även här återkommer den motivkrets som han inmutat åt sig. Han har gjort glasmålningar åt en rad kyrkor, han har målat fresker åt skolor och sjukhus.

Han har även ägnat sig åt bokillustrationer. Naturligtvis har det varit böcker som Strindbergs "Hemsöborna" och Maj-Britt Erikssons skärgårdsskildringar.

Nu föreligger som sagt en ny portfölj av Harald Lindberg. "Svensk sjöfart" heter den och innehåller fem signerade originallitografier i färg i en engångsupplaga om 310 numrerade exemplar.

Tre grafiska portföljer presenteras

av Nils-Eric Björsson

Harald Lindberg

Harald Lindberg:
"Narviks hamn", litografi

Svenolov Ehrén: "Mot slottet", träsnitt

Svensk sjöfart, det är en inventiös samlingsrubrik. Harald Lindberg har naturligtvis tagit väl vara på temat och komponerat ihop ett motivval med fin spänning. Färgerna andas en kärv realism: det är vardag till sjöss. Lindberg offerar ingenting åt billig sjömansromantik.

Varje hamn har sin speciella atmosfär, sitt "ansikte", säger Arne Gadd som skrivit förordet. Harald Lindberg bekräftar detta genom två hamnbilder: "I Narviks hamn" och "Themsén". "Ut från Kinahamn" heter en litografi som för oss till

Harald Lindberg: "Vårens första båt", litografi

sydligare breddgrader: här fladdrar den svenska flaggan på ett verkningsfullt sätt bland kinesiska djonker.

Vilken årstid är som våren för dem som bor vid kusterna och på öarna, när isens bojor och människans isolering bryts. "Vårens första båt" är en litografi som fångat en fin stämning. "I svenska vatten" heter så den femte litografien i portföljen. Här möter fiskaren den svenska örlogsflottan.

"Deras natur är nu en gång sådan, att de aldrig är helt tillfreds, annat än när de ser ut över ett betryggande antal sjömil blått hav, det är som kände de sitt inre instrument klinga fulltonigt endast i samklang med havet, som om dess rytm vore deras", säger författaren till förordet om de människor som ovevkligt fångats av havet.

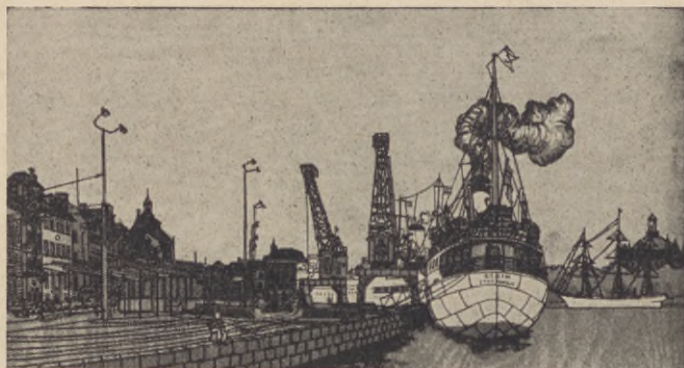
Harald Lindberg är en av dem.

*

Svenolov Ehrén är född 1927, men har de unga åren till trots en både stor och uppmärksam grafisk produktion bakom sig.

Han har gått i Otte Skölds målarskola och studerat vid Konstakademien. Han har rest flitigt: bl. a. till England, Frankrike,

Forts. å sid. 20

Svenolov Ehrén: "Skeppsbron", träsnitt

Svenolov Ehrén: "Stadsgården", träsnitt

Från det franska Martinique hade jag på eftermiddagen flugit över till den intilliggande brittiska ön St. Lucia. Först hade jag orienterat mig i den lilla huvudstaden Castries, som delvis brann ner för några år sedan, och efter kvällsmaten sträckte jag ut mig en stund på hotellrummet. Det var på tok för tidigt för att sova. Jag låg helt enkelt och tittade i taket och försökte fundera, medan en hel kör av hundratals små egendomliga lövgrodor visslade i träden där ute i mörkret. "Whistling frogs" kallar engelsmännen dem.

Då kom plötsligt en eldfluga in genom det öppna fönstret och flög några varv kring taklampan — muntert gnistrande med sitt lysorgan på bakkroppens undersida. Det kändes nästan som om makterna, kanske rent av själve Lucifer, ville ställa till med ett litet fyrverkeri för att hälsa mig välkommen till den ö som bär samma namn som ljusbringerskan Santa Lucia.

Men egentligen var det inte särskilt överraskande, eftersom det finns gott om både eldflugor och andra lysande insekter i Västindien. När man på kvällarna i skymningen vänder tillbaka från utflykter, kan man få se hur det gnistrar och glittrar i luften överallt mellan fältens bananplantor och sockerrör. Och det fantastiska är att eldflugorna ofta gnistrar i takt. Det fenomenet är känt även från andra delar av världen och hänger ihop med att ljusorganen är rikt försedda med nerver, med vilkas hjälp, insekterna kan tända och släcka sina lyktor efter behag.

Varför de roar sig med att blinka i takt vet man inte säkert. Men själva blinkningarna är liksom ljuset från våra lysmaskar till för att hanar och honor skall kunna hitta varandra. Det hade redan gamle Carl von Linné klart för sig. Han beskrev i ett tal inför Vetenskapsakademien 1739 "huru honorne af *Lysmasken* om sommarnätten lysa i buskarna, brinnande af kärlek, en eld som icke uppräfer, men endast gifver deras män anledning att låna eld".

Eldflugorna blinkar också med ganska bestämda intervaller. Litet mindre än sex sekunder är mellantiden hos en av de bäst kända arterna. Det vill säga: det är *hanarna* som lysa med sex sekunders intervaller, medan de flyger omkring på spaning efter honor. Om då en villig sådan lägger märke till hanens blinkning, svarar hon efter ungefär två sekunder — så att det blir ett slags tyst "växelsång" som visar hanen vägen till målet.

Redan de här eldflugorna har betydligt starkare ljus än våra vägkanters lys-

Kusten av St. Lucia är bitvis täckt av tät tropisk växtlighet — där tusen sinom tusen eldflugor lyser om kvällarna.

Lucifer på St. Lucia

Av Bengt Sjögren

Foto: Författaren

Våra vägkanters lysmaskar är små stackare i jämförelse med Västindiens cucujo — en skalbagge som urinvånarna använde till lykta både i sina hyddor och på nattliga jakt- och fiskefärder. Oftare ser man dock de vanliga eldflugorna, som väckt sådant intresse bland naturforskare och belysningstekniker, att man betalar stora pengar för dem...

maskar. De hör annars till samma familj, *Lampyridae*, och de är egentligen varken flygare eller maskar utan i verkligheten ett slags skalbaggar, som är nära släkt med de mjukskaliga flygbagarna. Liksom flygbagarna lever de också av rov, och själva är de ett populärt byte för paddor och grodor. Det lär ibland kunna hända, att man i Västindien får se en groda som lyser långa vägar efter att ha förtit sig på eldflugor.

Men ännu starkare än eldflugorna lyser en annan sorts skalbaggar, som också ibland kallas för eldflugor, men som för ordningens skull hellre bör benämnas enbart med sitt lokala namn — *cucujo*. Den är betydligt större — uppåt fyra cm lång — och hör till knäpparnas familj, vars medlemmar är välkända för sin förmåga att "knäppa" sig rätt igen, om man lägger dem på ryggen.

Denna cucujo är den mest berömda av Västindiens lysande skalbaggar. När Columbus första gången närmade sig land på andra sidan havet, fick han två timmar före midnatt se ett ljus röra sig i sidled på stranden. Det finns de som anser, att det ljuset kom från en cucujo — och det kan det mycket väl ha gjort, även om det varit en människa som burit det.

Öarnas indianska urbefolkning brukade hålla cucujos i små burar och använda dem till lyktor både hemma i hyddan, och för att lysa sig när de var ute och fiskade eller jagade på nätterna. Under sina nattliga vandringar brukade de bära sådana skalbaggar fastbundna vid handlederna och vristerna. Att det var fullt tillräckligt för att de skulle kunna ta sig fram så nätt i tropikmörkret — det framgår tydligt av att man kan läsa till skenet

av en cucujo — om man har goda ögon, förstås.

Man kan till och med hitta uppgifter om att en flaska med cucujos en gång under det spansk-amerikanska kriget på 1890-talet skulle ha fått tjäna till nödbelysning vid en operation — och det är kanske inte otroligare än gamla historier om att invånarna brukade gnida in sina ansikten med cucujos för att i nattens mörker kunna skrämman varandra med grönaktigt lysande spökansikten.

◇

Det täcka könet tycks ha brukat använda samma insekter på ett betydligt trevligare sätt. Litet varstans i litteraturen påstås det att unga kvinnor gärna smyckade sig med cucujos vid festliga tillfällen. En specificerad uppgift har jag funnit i en bok från 1835, där det berättas att det fanns folk som samlade och sålde cucujos i Havanna just till damer, som satte dem på sig som ett slags levande ädelstenar under slöjan på sin mantilj. På flera håll såg jag också själv, att småpojkar gärna har cucujos till leksaker.

De är lätta att hålla vid liv. Om man bara matar dem med bitar av sockerrör, klarar de sig utmärkt. Just sockerrör tycks vara cucujos och cucujolarvernas viktigaste föda numera, trots att sockerröret inte är inhemskt i Västindien. Ursprungligen härstammar detta 3 à 4 meter höga gräs från Ostindien.

Därifrån spred araberna det till medelhavsområdet — och till Västindien kom det med Columbus, som under sin andra resa 1493 passade på att ta med sig ett förråd av sockerrörplantor från Kanarieöarna till den nyupprättade spanska kolonin på den ö som spanjorerna kallade för Santo Domingo — men som numera oftast benämnes med sitt ännu äldre, indianska namn Haiti.

◇

Från Haiti planterades det värdefulla jättegräset vidare till de andra västindiska öarna — liksom till Mellanamerika. Och precis som det gått med så många andra insekter i olika länder, när de konfronterats med nyimporterade kulturväxter, tycks cucujon ha funnit den främmande växten smaka förträffligt. Trots detta verkar det dock inte som om cucujon gör sig skyldig till några svårare härjningar i sockerplantagerna. Den förefaller enbart populär — vilket det knappast kan vara naturens mening att den skall vara.

På mellankroppens översida sitter två ljusorgan — som i teknikens århundrade renderat cucujon det nya smeknamnet "automobile-bug". I mörker lyser de pre-

cis som ett par ögon eller billyktor. Men de blinkar inte som lyktan på eldflugorna — och ingenting tyder på att de skulle vara något slags anordning att signalera med till det motsatta könet. Det är betydligt rimligare att anta, att de fyller samma funktion som skräckfärgen t.ex. på de fjärilar som har *ögonfläckar* på vingarna.

Om sådana fjärilar känner sig oroade, sprider de vingarna så att fläckarna kommer fram precis som ett par stirrande ögon och glor fienden mitt i synamentet. På motsvarande sätt ökar cucujon *ljusstyrkan* i sina ögonfläckar, när den känner sig störd och hotad. Effekten blir två ilsket lysande, grönblåvita ögon i mörkret — och det kan säkert finnas insektätande djur som vid den anblicken hellre drar sig tillbaka...

◇

Dessutom har cucujon på bakkroppen ett tredje ljusorgan som är riktat neråt. När den flyger över marken på sådär en decimeters höjd, lär denna tredje lykta sprida sitt orangefärgade sken över en yta med en diameter på 5 à 10 centimeter. Och även om många andra insekter vägleder sig med luktsinnet, kanske det inte är alltför orimligt att anta, att cucujon helt enkelt *lyser* sig fram i mörkret på spaning efter föda eller annat.

Om ingen har undersökt den spännande detaljen på allvar, kan det vara på tiden.

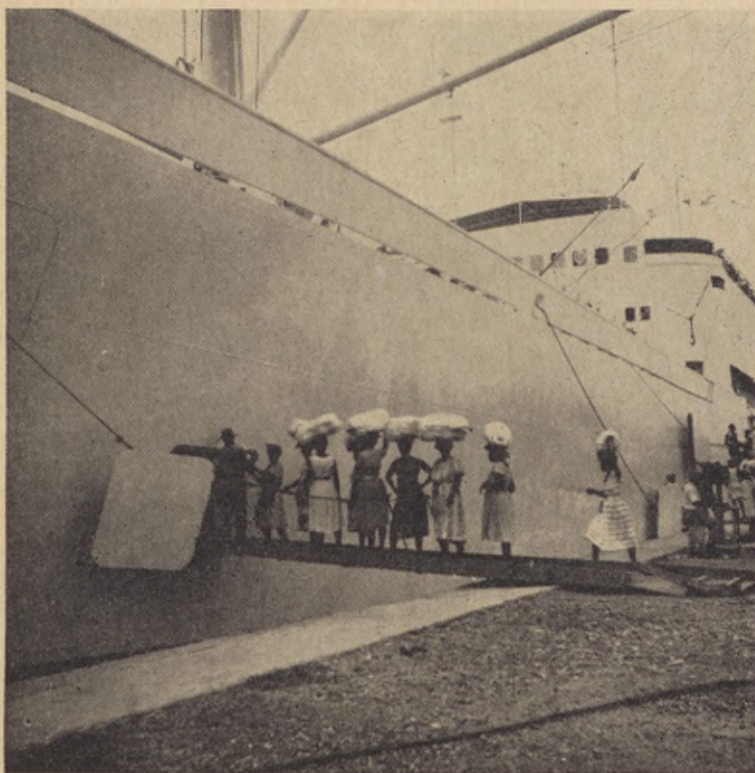
Däremot håller en hel del folk sedan lång tid tillbaka på med att studera eldflugornas *bioluminescens* — som termen lyder. Det är svårt att säga exakt när de lärde började ana, att sådana fenomen var en följd av organisk ämnesomättning. Ännu i början på 1800-talet hade man t.ex. ingen aning om att marelden orsakades av myriader av lysande mikroorganismer — utan man ställde den gladeligen på samma nivå som kärmarker-nas lyktgubbar och elmselden från fartygens masttoppar.

◇

Men åtminstone i några fall började begreppen klarna rätt tidigt. En engelsman som hette *Robert Boyle* bevisade redan 1667, att varken lysved eller död fisk, som också ibland kan råka i ett lysande tillstånd, fortsatte att lysa om lufttillförseln stängdes av. Och på 1880-talet lyckades en fransk zoolog, *Raphael Dubois*, komma på gätans lösning, när han experimenterade med den lysande bormusslan *Pholas* — som är nära släkt med den beryktade skeppsmasken.

Dubois dissekerade ut de lysande vävnaderna på ett par exemplar. En omgång extraherade han i kallt vatten — och lät extraktet stå tills det slutat lysa. En

Forts. å sid. 24

På St. Lucia kan man än idag få se kvinnor på traditionellt vis arbeta med lastningen av bananbåtar.

UTBRYTARE och EXPERIMENT

Text: KI-LO-WATT

Teckningar: Sven Björnson

Vårt yrkesschema var av naturens ordning inskränkt till åkerbruk, boskapskötsel och skogsbruk. Vår miljö var nog inte lämpad för annat än grovjobb. De ädlare yrkena hade ingen grogrund hos oss. Någon gång på vintern, när det var fint slädföre, kunde dock den högre yrkeskunsken, klädd i varma pälsar, göra en blyxtvisit i byn. Den högre yrkeskunsken män steg aldrig ur sina släddar. De följde de uppskottade vägarna i skogen och vi, som högg och sågade skogen, kände bara doften av deras goda cigarrök, som svepte förbi. Med krökta ryggar vilade vi försiktigt på sågen och yxan och kikade fram bakom träden för att fånga en glimt av "civiliserad värld" och känna dess doft. Men då fick man vara kvick i vändningarna. De ville åka fort dessa herrar — de hade ont om tid — för på deras kontor nere vid kusten var det bråttom med export, konjunkturer och sådant som vi sveltiga grovjobbare inte visste så värst mycket om. Men att de hade bråttom hem igen kunde vi ju förstå, eftersom de aldrig hade tid att ens kliva ur släden så att vi fick se hur dom såg ut i verkligheten, bakom dyrbara skinnpälsar, neddragna pälsmössor och ljusblå cigarrdoft av högsta kvalitet.

Våra egna sysselsättningar var av grövsta och enklaste sort. Det behövdes inga teorier och kontorsutrustning, underhuggare och kontorsflickor i högklackade skor — sådana som öppnade dörren och sa: "chefen är upptagen, chefen sitter i sammanträde, chefen har lunch" osv. Vi var alltid tillgängliga för samtal utom på nätterna förstås, då vi

sov. För grovjobbare behöver mycket sömn om de ska kunna grovjobba — och det måste vi eftersom vi inte hade varken kontorsutrustning eller kontorsfröknar, som fungerade medan vi själva var på annat håll.

*

Av det sagda framgår, att vi var av synnerligen enkel beskaffenhet, både ifråga om utrustning på förståndets vägnar som ifråga om arbetsverktyg och andra anordningar. Men i byn fanns ändå vissa begåvningar. De försökte ibland omplantera sin fantasi i nya företag, vilket naturligtvis var förenat med mycket stora svårigheter. Dessa "utbrytare" ur den invanda ordningen väckte alltid sin omvärlds stora förvåning. Dessa irrbloss i en vadmalsgrå vardag åstadkom givetvis också förargelse, för att inte tala om löje och förakt, för stabila yrkesmän i enkla, tunga men säkra yrken.

*

Skoglund tillhörde morgondagens män. På somrarna jobbade han i hamnen, nere i staden, men på vintern, då isen lamslog sjöfarten, kom han hem till byn igen. Torpet var då reträttplatsen för några månaders tid, tills sjöfarten kom igång igen. Som yrkesman var han därför miss-tänkt i byns vaksamma ögon. En sådan bastard fick i lönnedom olika öknamn. "Skoglund" passade väl illa som namn på honom? Nej, "sjöfarts-torparn" passade nog bättre. Annars var "bråttombsullen" den mest använda beteckningen på Skoglund hemma i byn. Det kom sig av hans runda ansikte med de små mustascherna, det ryckiga, snabba gångsättet och tal-

Björnson

apparaten, som gick åtskilliga varv fortare än byns tröga tungor. Den hetsiga arbetsrytmen i hamnen, atmosfären i staden, tycktes bo i Skoglunds runda huvud och kropp. — Det blir krig, snart blir det krig, sa han ofta och ryckte nervöst i de små vita mustascherna. — Kronprinsen har varit ute och talat om freden — då blir det krig. Talar man om fred så blir det krig, var Skoglunds axiom.

*

Yrkemässigt sett trivdes han föga med bybornas enkla verktyg och arbetsrytm. Nej, fart skulle det vara! Två hästar inköptes, fyra arbetskarlar anställdes och själv sprang Skoglund omkring i skogen, pekade och befallde hur det skulle huggas och lastas. Den nya "skogsfirman" gick bara några veckor. Karlarna fördärvade både verktyg och hästar. "Skogsfirman" slog igen, och Skoglund vände föraktfullt ryggen åt träd och buskar; en miljö för "krypskyttar" och "baggbölingar". Nu skulle han starta en affär med väldig fart för att reparera sina finanser för torpet var överintecknat och kravbrevet kom tätt från häst- och verktygsleverantörer. Ett gammalt uthus skapades om till "affärslokal" och två flickor, hans egna döttrar, ställdes bakom disken. Allt såg lovande ut till en början. Flickorna var både kvicka i fingrarna och charmiga i umgängessättet, och sånt gillar kunderna. Men den gamle, inkörde byhandlarn, som såg sin egen kundkrets smälta ihop som snö i töväder gick till attack. Varuleveranserna från grossisterna torkade genast in — de fick noggranna besked om att Skoglunds "tidigare firma" inte hållit mer än några veckor. Sånt verkar avskräckande på leverantörer.

Mix kapell fick en strålande start och ryktet om den märklige kapellmästaren i rött och svart spred sig i byarna.

Snart stod Skoglund ensam i butiken med sina döttrar och två stora sirapstunnor, som han lyckats få loss innan krediterna stoppades. Han sprang runt, slet i sina vita mustascher, slog näven i disken och hotade att stämma "ryktesspridarna" som tagit heder och ära av honom i egenskap av affärsman. Men de skulle få se på annat! Skoglund reste in till stan och kom tillbaka med några mystiska flaskor och stora papperspaket. Nu skulle han själv bli "fabrikör" — att vara detaljist var att vara i beroendeställning. Butiken blev nu sötsaks- eller karamellfabrik; han kokade karameller i en stor gryta, tillsatte färg och smak ur flaskorna tillsammans med sirap och andra råvaror ur det lager, som blivit över i butiken. Flickorna rullade in karamellerna i grant papper. Även om Skoglund höll starkt på att han endast sålde sina karameller "i parti" — inte i småposter — så fick i alla fall byborna köpa i "enskilda" påsar för eget bruk. Det övriga skulle säljas direkt till handlare och återförsäljare.

Men Skoglund var nästan mera otursförföljd än Runebergs bonden Pavo. En

magsjukdom bröt ut i byn och den påstods naturligtvis härleda från Skoglunds karamellfirma. Läkare och hälsovårdsnämnd infann sig i "fabriken". Det togs prov både ur den kokande karamellgrytan och ur bybornas sjuka magar, analys gjordes och Skoglund utpekades som "livsfarlig", ett hot mot folkhälsan, en som piskat hästar för att tjäna pengar i skogen osv. På våren gick torpet på konkursauktion och familjen Skoglund reste in till stan, där den försvann i den anonyma massan.

*

Men det fanns djärva tag också på det rent kulturella området. Det var vid den tiden då musikkapell med underliga engelska namn kom på modet. Mikael eller "Mix" som vi kallade honom var något av en drömmare, som ofta satt och trampade takten och smågnolade för sig själv då vi andra pratade. En dag hade hans musikaliska vurm slagit ut i full låga — han skulle bli kapellmästare med egen orkester. Några likasinnade trummades ihop. Av ekonomiska skäl måste arrangemangen skötas på sitt speciella sätt —

...slog näven i disken och hotade att stämma "ryktesspridarna" som tagit heder och ära av honom.

MANADENS VERS

MASKERAD

av Eleonore

Hela modevärlden
börja tänka nu på sommarflården.
Ska vår klänning vara klockad eller slät?
Ska vi ha rosetter i vårt hår
Kanske tycker ni min herre
som vårt modehus Dior
kjolens längd ska bara nå till knät.
Ska vi ses på operamaskeraden denna gång
som går helt i "rymdens tecken"
över scenens gamla prång.
Där ett livligt sällskap samlas
nu i maskeradens värld,
till ett maskspel utan like
i ett rymdbyggt sagorike
glittrande av synd och flärd.
Supébiljetten och entrén är blott för millionärer
som nu vant får röra sig i dessa högre sfärer.

Så God afton sköna mask, nu glimmar strassjuveler ur Pandoras gyllne ask. En general i vår armé har blivit österländsk sultan och dansar med en liten fé	i guld och tarlatan Vi ska kunna fara snart till verkliga planeter Vetenskapen sätter fart på sina rymdraketer Vilken stjärnplanet är störst?
---	--

Kommer ryssar eller amerikaner först?
Även vetenskapen spelar roller i en fars
eller tror ni på en invasion till Mars?...

■ FRÅN SLUSSEN...
Forts. fr. sid. 15

Spanien, Tyskland, Polen, Sovjet. Han har haft ett par separata utställningar i Stockholm och deltagit i samlingsutställningar i Sverige och utlandet.

Svenolov Ehréns resor har givit upphov till ett par grafiska portföljer med utländska motiv: London River och Paris Hallar. I en annan portfölj har han skildrat Västskusten.

Under de senaste åren har stockholms-skildringen dominerat hans produktion. 1959 kom portföljen Bastugatan, med förord av en annan av södergatans invånare, Ivar Lo-Johansson, och nyligen en portfölj med namnet "Kring vattnet". Dessutom har han skildrat huvudstaden i ett stort antal separata träsnitt.

Svenolov Ehréns nylutgivna portfölj "Kring vattnet" presenterar fem stockholmsbilder från Slussen till Norrbro. Här är det fråga om fem träsnitt i färg och portföljen föreligger i en så liten upplaga som 150 ex.

Fil. lic. Björn Hallström har i ett kunligt och mycket intressant förord ställt varje motiv i ett historiskt perspektiv.

Den första bilden visar ett stycke av Söders höjder, "Mot Maria kyrka" heter motivet. Det är det bekanta gyttret av hus och järnvägen nedanför, strax innan tågresenären från Stockholm uppslukats av Södertunnelns mörker, som konstnären har fångat. Förordsförfattaren erinrar om de svåra angrepp som Söders höjder har utsatts för under tidernas lopp. En vålnad från stormaktstiden skulle känna sig alldeles desorienterad i trakterna kring Maria kyrka av idag, säger Hallström.

På det andra bladet ser Katarina kyrka

det gjorde Mix med all ära. Spelverken fick man på avbetalning, men kapellet skulle ha egen uniform också. Även den saken klarades. Mix köpte en begagnad frack av en nämndeman i socknen för gottköpspris för sin egen räkning, men de andra skulle ha röda kostymer. Handlarna hade en stor packe tyg, en sorts röd flanell från kristiden, som legat i affären i många år. Tyget slumpades bort för en billig penning. Mix mamma, som var stolt över att sonen skulle bli "kapellmästare", sydde de röda uniformerna gratis åt orkesterns medlemmar. Det var en syn att se "Mix kapell" vid premiären på byns dansbana. Mix själv i den svarta fracken med alldeles för korta ärmar och vita manschetter, som flaxade som vita måsar i halvdunklet, dirigerade med ivriga armrörelser sin orkester. Om man härtill betänker att han, till skillnad mot de andra, låtit sy sina byxor av det röda

tyget till golfbyxor — och med hans smala ben i sådana byxor — fick åskådaren känslan av någon sorts jättespindel i kvällsdans. "Mix kapell" fick en strålände start och ryktet om den märklige kapellmästaren i rött och svart spred sig i byarna.

*

Efter några lyckade framträdanden på hemmaplan ville Mix pröva sin dragkraft i större sammanhang. Men i Folkets park i stan blev hela sällskapet kallsinnigt utskrattat av kräsna stadsmänniskor. Man undrade om de röda rockarna var stulna från "franska främlingslegionen i Afrika", om de röda golfbyxorna hittats i någon gammal egyptisk kungagrav osv. Dessutom — och det var det värsta — spelade ju hela orkestern falskt! En recensent i ortstidningen kallade uppträdandet för århundradets spektakel; en röd-svart

fladdermus från skogen med sitt falska "stämband". Efter denna avbasning krossades Mix planer på att göra ett uppträdande på Gröna Lund i Stockholm. Och det var tur för nu hade också den trogna hemmapubliken äntligen upptäckt att han och hela orkestern spelade falskt! Och bäst av allt: vi hade fått ett ytterligare bevis på att vi inte borde starta i nya yrken och roller, som vi av födsel, uppfostran och bristande kunskaper passade illa för. Man talade länge i byn om dessa stjärnskott i vårt yrkeslivs enkla planet-system — om hur de sköt upp i det blå och ramlade pladask i yrkeslivets skräp-hög nere på vår karga jord. Tönen var bitsk och ironisk — medlidande kunde man i bästa fall kosta på dessa "pionjärer". Desto större var emellertid respekten för en och annan amerikaresenär med sparade dollar på fickan, när sådana någon gång letade sig hem till byn igen.

och det romantiska vattentornet från 1897 vid Mosebacketorg ned på Stadsgårdens sensatta kajer, där de ryska turistfartygen till och från Leningrad lägger till idag. "Stadsgården" som träsnittet heter, har sedan gammalt varit ett äventyrligt tillhåll. Särskilt under segelfartygens tid var här ett myllrande folkliv. Sitt nuvarande dystra ansikte fick Stadsgården under 1800-talets senare del.

Bara ett knappt stenkast in mot stadens centrum har Svenolov Ehrén funnit ett annat motiv, "Skeppsbron". En gång var här platsen för en livlig sjöfart; som en liten reminiscens från forna tider ligger på andra sidan, på Skeppsholmen, af Chapman — men nedriggad och tjänstgörande som vandrare och konditori. Segelfartygens stolta skara har ersatts av finlandsbåtarna.

Allvaret behärskar norrbrotrakten, karakteriserar förordet så riktigt Ehréns bild av "Norrbro". Men det har varit annorlunda. Här gick ett omtyckt flanörstråk en gång; då hade Norrbro en långa bazarer och Strömparterren upplevde en glansperiod.

"Mot slottet" slutligen låter oss komma ut ur en mörk gata på Blasieholmen och möta Strömmens vatten, Kungliga slottet och välgörande ljus. Här på Blasieholmen har legat en rad förnäma palats. Bl. a. Fersenska huset; hur skakande är inte det öde som träffade Axel von Fersen d. y., Marie Antoinettes bundsförvant: han lynchades 1810 i Gamla stan av pöbel.

Svenolov Ehréns färgträsnitt går i blått, gult, svart, grått, brunt, vitt och för att fatta sig kort kan man säga att här har central storstadsskildring stämt ett lyckligt möte med ett utsökt konstnärskap.

*

Lars Norrman besökte i somras Japan och "Japan" heter också hans senaste litografiportfölj, utkommen i 310 ex. Det är det ålderdomliga och traditionella Japan som han tagit fasta på i sina motiv.

Lars Norrman besöker de världsberömda pärlodlingarna och målar pärldykerskor. Han besöker gammaljapanska bondbyar med paviljongliknande bondgårdar. Som i en saga möter man en liten risodlarby med speglade risdammar. Här går bonden och plöjer bakom sin tröga oxe precis som han gjort sedan urminnes tid.

Lars Norrman kom till Japans forna huvudstad Kyoto och fascinerades av dess många äktjapanska trädgårdar. Han har fångat en av dessa kontemplativa miljöer i en litografi. Allt tycks försänkt i en tusenårig meditation och österländsk mystik. "Japan" har blivit en av Norrmans allra finaste portföljer, både motiviskt och koloristiskt.

Vi pratar om...

HÄNSYN TILL ANDRA

Tyvär är det nog så att vi lägger oss i alldeles för mycket som vi inte alls har med att göra. Så är det både i sällskapslivet och på arbetsplatser. Just det här att vi inte kan låta bli att undanhålla en annan person våra åsikter visar väl att vi inte är så särskilt människovänliga någon av oss.

Det är helt enkelt ofta rena illviljan, avundsjukan och skadeglädjen som regerar våra dagliga handlingar. Det vi själva gör är det absolut rätta och riktiga, andras åsikter är ingenting att ta hänsyn till.

Och nu har vi kommit till pudelns kärna; tar vi hänsyn överhuvudtaget för vår nästa? Tar vi del av en annans problem och bekymmer på ett rätt sätt? Vi är nog tanklöst uppriktiga i vårt omdöme, vi är kritiskt inställda och vi har naturligtvis själva de allra högsta moralbegrepp, fattas bara annat!

Men det krävs nog en oerhörd livsvisdom om vi ska kunna sätta oss in i alla människors tankar och handlingssätt, det rör vi knappast med. Vi kan bara bedöma saker och ting från vår ståndpunkt sett, så som vi ser det, och resultatet kan bara bli ett, vi dömer, vi moraliserar, vi diskuterar och håller stålhardt på våra synpunkter.

*

Taktlösheten, oförståndet finns nästan överallt och i alla sammanhang, små vardagsepisoder belyser dem bäst. Hur många gånger frågar vi inte en barnlös familj varför de inte har barn — Ni som har varit gifta så länge, ni skulle väl ha barn! Men angår det en utomstående det alla minsta? Vårt medlidande eller vår nyfikenhet ställer bara till misshälligheter. Vad har vi för rätt att gå in i andras privatliv som en slags polis med frågor och protokoll.

I ett barnlöst äktenskap kan ju så mycket spela in, vet vi förresten om de vill ha barn. Måste två människor ha barn för att de är gifta?

Vi kan vända på begreppet. Ännu har inte vår fördomsfrihet kommit så långt att vi helt och fullt accepterar en kvinna som har barn utan att vara gift. — Ja, hon har en liten son, men hon är inte gift, säger vi beklagande. Är det så säkert att hon ville vara gift med den

mannen, kanske hon snart blir gift med någon annan. Och i vilket fall som helst, vad kan vi ha för intresse av den saken, det vore väl betydligt bättre att vi värnade om våra egna angelägenheter.

*

Moral eller omoral; de två så vitt skilda begreppen figurerar dagligen i våra samtalsämnen. Det som är moral för den ena är det säkert inte för den andra.

Var går den nälfina gränsen i vårt moderna samhälle. "Vi talar så mycket om lyckliga äktenskap, och om olyckliga, vi öser vårt medlidande över den stackars bedragna hustrun när mannen lämnar henne. Och vi dröjer inte att med en skur av förakt och en liten smula skadeglädje överhölja den andra kvinnan, 'vampen', hon som krossade deras äktenskap."

Men vet vi någonting om det äktenskap vi så livligt debatterar. Vet vi varför den mannen gick till en annan. Vet vi hur den hustrun var, och den andra kvinnan som "gick emellan i deras lyckliga äktenskap" som kanske inte alls var så lyckligt, vet vi någonting om henne?

*

Jag skulle tro att det vi vet är minimalt, men vi kan moralisera, vi kan ta heder och ära av våra medmänniskor. Och det är inte vackra drag, men kanske mänskliga. Hon som har ett förhållande med en gift man, har det sannerligen inte lätt. Så litet fördomsfria är vi. — Att du vill träffa en man som är bunden, är det inte synd om hans fru och hans barn? säger vi. Han kommer aldrig att skilja sig, fortsätter vi för att sätta in den avgörande stöten.

Vi har mycket svårt att inse hur litet hela problemet angår oss, att det är någonting som vi inte ska befatta oss med. Kärleken rör ingen på och att älska en person som är bunden är kanske svårt nog ändå. Vi ska inte gå in på andras gränser i deras privatliv, det är något som vi måste inse.

Det enda som händer är att betalt kvitteras, och rätt som det är sitter vi själva i det lilla glashus vi med all makt försökt att kasta stenar på. Rätt som det är skakar grunden för oss själva av någon annans skadeglädje, medlidande eller svartsjuka. Vi kan inte vänta någon par-

Forts. å sid. 13

En man fyller 50 år

En novell

av MARIANNE HELLMÉR

På lördag fyller Roland 50 år konstaterar Annika, fast egentligen har hon inte alls med den dagen att göra, hon har ju ingen plats i hans liv längre. Hon hade det en gång, men det är så länge sedan nu som det skulle ha hänt i en annan värld. Hon skakar bort snöflingorna från kappkragen och fortsätter Hamngatan fram till NK. Kungsträdgården är försilvrad i det lätta snödiset, hon stannar utanför ett av skyltönstren där man skyltar med "plattor".

Lill-Babs nyaste melodier trängs med Schuberts ofullbordade. Schuberts ofullbordade... Nej, det gör inte ont längre, ett så gammalt blekt sommarminne kan inte skaka om i hennes unga värld, inte hans våning där julskymningen strök ut alla hårda linjer med sitt blå mjuka ljus, hans öppna famn, hans sträckta händer som hon älskade, radiogrammofonen där Schuberts ofullbordade symfoni nyss hade satts på. När nålen gick sönder raspade skivan och stannade helt, tonerna flöt ut i ett böljande crescendo som tycktes komma fjärran från ingenstans, och sjunka ned i hennes medvetande — — — Jag älskar dig så... hade han sagt, hör du det. Jag älskar dig så...

*

Hon tillhörde honom, det var så enkelt allting, så enkelt som allting är när man älskar, när alla problem reduceras till intet. Hur många gånger de sedan mötts var det bara denna enda gång som hade lyskraften, all samlad ömhet och värme, fördömde han henne så skulle hon ändå aldrig fördöma honom. Men hon visste

att hon hade betytt för mycket för honom, det var bara det att när avgörandet kom så tvekade han vid gränsen, gränsen som skilde henne från hans vardag, hans fru och barn. Han valde att stanna i denna vardag, och sluta till alla portar mot de fria vidder han inte hade mod eller lust eller kraft nog att beträda. Mer visste hon inte om honom, det hon trodde sig veta var varken mer eller mindre.

Genom åren sökte han upp henne många gånger, denna inre vilja att få se henne igen var något han inte rädde på och inte ville förneka, men han släppte henne aldrig in i hans hemliga värld, det var som han var rädd att bli störtad från pedistalen, rädd att inte hans mask av oförvitlig familjefar skulle hålla. Han ville inte att alla murar skulle rasa ännu en gång, nej han ville vara fast förankrad där han var, en liten trång familjekrets utan insyn.

*

Annika fryser, hon kan inte stå framför skyltönstret till NK längre, inte nu tio år senare i varje fall, även om hon har sett honom senast i somras. I somras; hon har god tid att fundera vidare på problemet Roland medan hon svänger in på Regeringsgatan, oändligt vemodig. Varför hade hon egentligen kommit att tänka på honom just idag. Och vad skulle hon göra, hon var ju så långt ifrån honom som hon kunde bli, vad tjänar det till att

Teckningar:

MAJKEN BANNER-WAHLGREN

slå mot bergväggar, att söka leta sig in i fjärran land där allt är förstenat och bara ekot ger svar. Hon kan inte sända ett telegram som ska anlända mitt i födelsedagssupén när far i huset fyller 50 år. Annika drar på mun, vilket litet kaos hon skulle ställa till i hans oförvitliga vardag och vad han skulle hata henne. Eller kanske inte hata, bara tycka att hon var oförlätligt naiv, betydligt mer naiv än han hade trott.

Och hon minns hans ord: — Varför ska man göra en annan människa ont, som den gången du ringde hem? Vad som hände mellan oss var bara mellan oss båda, inte sant. Och när hon sökt hans hand hade han knutit den kring cigaretten som kring ett värn.

*

Annika slår upp kragen, och stannar utanför Bergs konditori. Ska hon ringa honom, ja varför inte bara ringa och gratulera, säga några korrekta vänliga ord i en kylig telefonlur. Inte tänka på hans famn, den där gången i förra månaden på hans hotellrum i Linköping, inte tänka på hans mun, det hårda draget kring hans panna som åren ristat in, inte tänka på allt som gått förlorat och allt som han inte vet. Bara låtsas att allt är så bra som det kan.

— Ja, hej Roland, jag vill bara gratulera dig på den stora dagen, låter det tillräckligt naturligt, hon hoppas det, hon hoppas det till varje pris.

En herre svarar, — arkitekt Fredriksson har gått till lunch, kan jag be honom ringa. — Nej tack, jag ringer igen, svarar hon lugnt. Men hon tänker inte ringa, ödet ville inte denna lilla telefonsignal, inte idag i varje fall på hans stora dag. Hans stora dag som hörde till hans fru och hans vuxna dotter. Annika beställer kaffe, vad var det han hade sagt den där kvällen i Linköping för inte så länge sedan. — Om du visste hur många gånger jag har velat älska dig igen, älska dig riktigt, du förstår jag bryr mig inte om någonting bara du är hos mig... Hon ler litet där hon sitter på det stora konditoriet mitt i lunchrusningen, som man ler åt en dröm... Roland, tänker hon, varför är du den enda som jag velat att gifta mig med, velat få barn med, varför just du, du är tjugu år äldre än mig, jag tycker du ser bra ut ännu, fast du har stelnat på något sätt, hårdnat till eller är det bara som jag tycker det.

*

Hon undrar plötsligt vad han skulle säga om hon sa till honom: — Skulle du vilja att jag blev mor till dina barn? Ska man skratta eller gråta åt den frågan. Vad skulle han säga, denne man på 50 år som

redan hade vuxna barn, som redan hade hela sitt liv inrutat som i ett schema, utan makt att kunna bryta sig loss.

Kanske skulle han le, tycka att hon lät överspänd. Eller också skulle hans blick, denna blick hon älskade, se på henne forskande med något av vemod, han skulle se på henne som man ser på något fjärran ointagligt, någonting som aldrig sker. Annika betraktar vimlet av människor på gatan, den grå affärsgatan med gamla hus och upplysta butiker. Det är som hon skulle se en annan väg i regn, droppande regn, och Rolands bredaxlade gestalt som långsamt försvinner i regndiset tills han liknar en dimfigur som hon aldrig hinner fatt...

— — — Advokat Roland Fredriksson sitter nedsjunken i den bästa fåtöljen och väntar på gästerna. Där inne står bordet dukat med nejlikor, barskåpet är välfyllt, servetterna vikta i exakt rätt vinkel. Hans fru har nyss kysst och kramat honom och frågat om han tyckte den nya rökrocken i bäverbrunt var snygg. — Den passar en herre i din ålder, käre vän, säger hon och strålar mot honom.

En herre i *din ålder*, tänker han, medan han mekaniskt ler tillbaka. Han har hört om den här dagen i en hel månad snart, placeringen, blommorna, vinerna, tissel och tassel. — Hej pappa, sitter du och drömmer på gamla dar, det är hans dotter, 20-årig, smärt, gullhårig, hon slår armarna om honom, och han sluter sin dotter intill sig ett ögonblick, innan hon virvlar vidare.

*

Gammal, tänker han, 50 år, hela vägen utstakad har jag gått rakt fram, som det anstår en hederlig man i min ställning, idag fyller jag 50. Jag har allt och saknar ingenting. Vad skulle jag sakna. I morse redan började hyllningarna, men jag gick till min firma i god tid i alla fall, jag följer reglerna även denna högtidsdag.

Någon hade ringt sa Karlmark, en dam. En dam, var det Annika? Så ringde hon i alla fall, men varför ringde hon inte om igen? Roland Fredriksson vet inte själv den snabba förändring han undgår i detta ögonblick i sin egen tankevärld, dessa minuter innan gästerna anländer och 50-årsdagen ska hålla honom fången i sin traditionella ritual. Långsamt slätas det hårda draget kring hans panna ut när han ler, Annika tänker han, visst älskade jag dig en gång, men jag var inte modigare än de flesta andra, inte modig nog att följa dig. Och nu är jag för gammal, jag har nått en milstolpe, du har 20 år kvar dit. Och till dess träffar du någon annan, en ung vital karl, inte någon som redan har sin väg inrutad...

— Pappa, vad tog du för likörer? Det

Det är som hon skulle se en annan väg...

är hans dotter som öppnar dörren till rummet och till den hemliga värld som han hastigt sluter porten till. — Sherry Brandy, det vill ju mamma ha och Bananlikör, var det inte så?

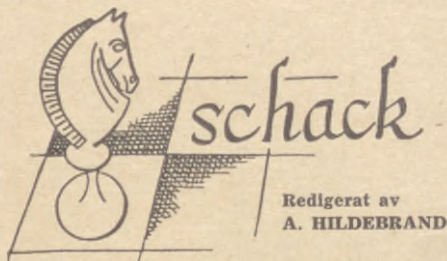
*

Plötsligt vrider hon på kontakten till takkronan, rummet flödar i ljus. Han gnider sig i ögonen. — Ska du sitta i halvsjymning när du fyller 50, gubben min. Hans fru kommer in med en tung Orreforsvas fylld med rosor. Han får huvudvärk av rosendoft. — Ja, jag tänkte bara ta igen mig litet, säger han, nu är väl direktör Nordin strax här och din syster. — Ja pappa, nu får du rycka upp dig...

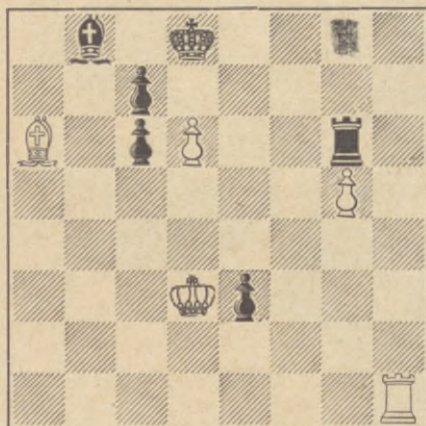
Dotterns ord går honom förbi, det är som han inte skulle höra dem. Och nu

ringer det på dörrklockan därute. Nu, nu kommer Brittans förskräckliga syster sminkad och tillgjord, snart kommer direktör Nordin med sin översvallande hjärtlighet och sin platinablonda fru, snart ska han sitta vid det festligt dukade middagsbordet med sin kära hustru mitt emot sig och höra på långa och många tal om hans egen förträffliga insats.

Snart ska han besvara skälarna med ett evigt korrekt 50-årsleende, som den oförviltige familjefar han är. Han dödar cigaretten i askfatet, ett ögonblick känns det som han skulle vilja slänga det i tusen bitar som en obehärskad gymnasist, men det är bara ett ögonblick. Han rättar till smokingflugan, och i nästa minut står han hjärtligt leende i det elegant upplysta rummet för att hälsa sina gäster välkomna.

STUDIE
av A. S. Kakovin, Sovjet.
Original för "Status"

Vit drar och vinner.

Den kände ryske studieförfattaren A. S. Kakovins studie har komponerats för Status' schackvänner och publiceras här för första gången. Alstret bjuder på två huvudvarianter, där löparna spelar första fiolen. Lösningen återfinns på sidan 11.

ILMARI SOLIN

Den finske schackmästaren Ilmari Solin tillhör den äldre schackgenerationen. Han föddes 1905 av finska föräldrar i Tallinn och upplevde sina ungdomsår i Estland. Det var även där han rönt sina första schackframgångar. År 1923 delade han i estlandsmästerskapet ett 4-5 pris. Till Finland flyttade han 1925 och blev schackmästare i sitt nya hemland 1934. Titeln nordisk mästare fick han i Köpenhamn samma år. År 1945 vann Solin finlandsmästerskapet. 1946, 1947 och 1954 fick han framskjutna prisplaceringar i sitt lands schackmästerskap. Han representerade Finland vid tredje bordet i schackolympiaderna i Warszawa, München och Stockholm. Några av hans resultat i matcher är: 1934 mot Björn Nielsen 3-3, 1935 mot G. Ståhlberg 1½-2½ och 1936 mot O. Karlin 4½-1½.

Nedan ett av hans matchpartier mot G. Ståhlberg, där den svenske stormästaren blir grundligt utmanövrerad.

Retis spelöppning

I. Solin G. Ståhlberg

1 matchpartiet
Helsingfors 1935

1. Sg1-f3	d7-d5
2. c2-c4	e7-e6
3. g2-g3	Sg8-f6

Textdraget är naturligtvis fullt tillfredsställande, men svarts skarpaste svar var 3. —, d×c4.

4. Lf1-g2	Lg8-e7
5. b2-b3	0-0
6. Lc1-b2	c7-c5
7. c4×d5	Sf6×d5
8. 0-0	Sb8-c6
9. Sb1-a3!	—

Solins nyhet, som han här använder för första gången. Också senare har han flera gånger haft framgång med denna sin specialitet, som verkligen ser mera lovande ut än de teoretiska fortsättningarna 9. d4 och 9. Sc3.

9. —	b7-b6
10. Sa3-c4	Lc8-b7

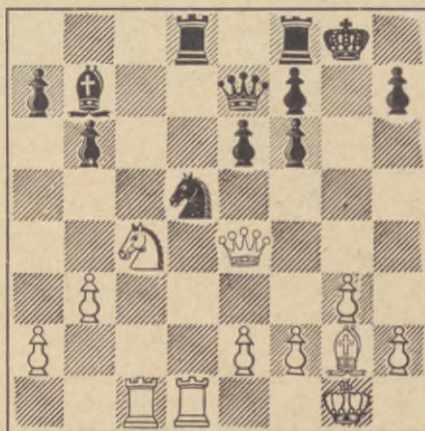
Ifråga kom också det aktivare draget 10. —, La6.

11. Ta1-c1	Le7-f6
12. Lb2×f6	g7×f6?

Ett allvarligt fel. Svart borde spela 12. —, S×d5! 13. Sfe5, De7 med tillräckliga försvarschanser.

13. d2-d4!	c5×d4
14. Sf3×d4	Sc6×d4
15. Dd1×d4	Dd8-e7
16. Tf1-d1	Ta8-d8

G. Ståhlberg

I. Solin

17. Dd4-h4!	—

Vinstdraget! På 17. —, f5 följer nu 18. D×e7, S×e7. 19. L×b7 och på 17. —, Kg7. 18. —, Te4!

17. —	Tf8-e8
18. e2-e4	Sd5-b4
19. Td1×d8	De7×d8

Litet segare motstånd erbjöd ännu 19. —, T×d8, fastän vit efter 20. e5!, L×g2. 21. e×f6, Df8. 22. K×g2, S×a2. 23. Te1! har avgörande hot på kungsflygeln.

20. e4-e5	Lb7×g2
21. e5×f6!	Kg8-h8
22. Dh4-h6	Te8-g8
23. Sc4-e5!	Tg8-g6

Om 23. —, De8, så 24. Te8!, Lc6. 25. T×e8, L×e8. 26. Sf3! och hotet 27. Sg5 avgör.

24. Se5×g6†	och svart gav upp.

(Komm. av E. Ridala)

■ **LUCIFER PÅ...**
Forts. fr. sid. 17

annan omgång extraherade han i hett vatten — och det extraktet lyste inte alls. Men när det hade svalnat, slog han ihop det med kallvattensextraktet. Då visade det sig, att blandningen gav ifrån sig ett tydligt ljussken.

Av sina försök drog han slutsatsen, att de ljusalstrande cellerna innehåller två ämnen — och han kallade dessa för luciferin och luciferas efter det latinska ordet för ljusbärande, *Lucifer*, som ju också används som förskönande benämning på den Onde. Bägge ämnena fanns i gott behåll i kallvattensextraktet, men där förbrukades luciferinet snart genom oxidering under inverkan av luciferas — och därmed var det slut på lysförmågan.

I varmvattensextraktet fanns däremot luciferinet kvar, medan det pådrivande medlet hade förstörts av hetten. När slutligen bägge extrakten blandades, kom kallattnets luciferas åt att oxidera nytt, jungfruligt luciferin i det nu svalnade varmvattnet — och blandningen lyste.

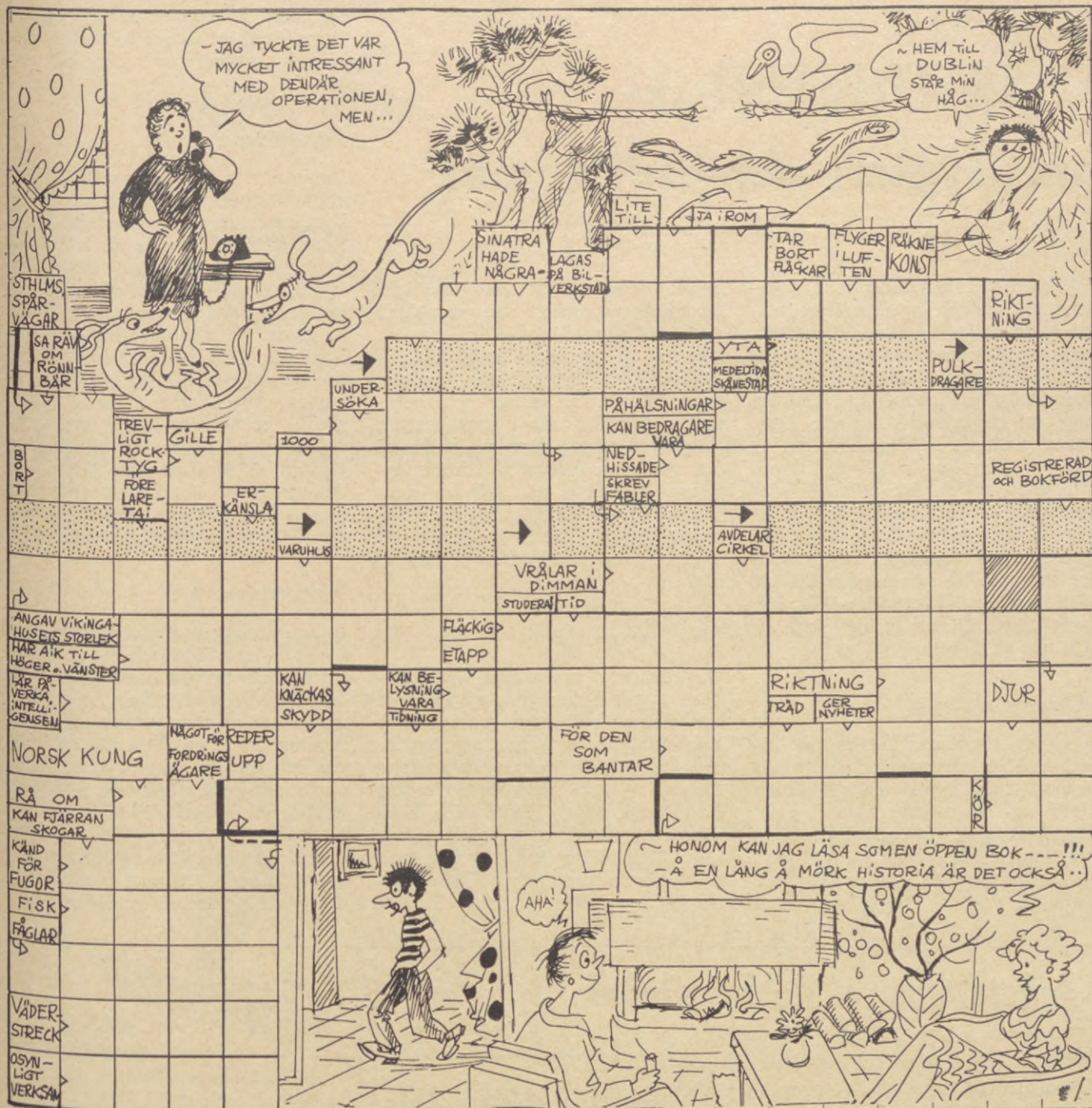
Den förklaringen är numera allmänt vedertagen — åtminstone i princip. Bl. a. amerikanska forskare har kommit underfund med att problemet inte alltid är lika enkelt. Om man håller ihop rena extrakt av luciferin och luciferas från eldflugor — då händer det faktiskt ingenting alls. För att blandningen skall lysa, måste man också tillsätta magnesium- eller mangan-salter *plus* det märkliga ämnet adenosintrifosfat (ATP). Det ämnet har en viktig nyckelposition vid all organisk energiutveckling — och naturligtvis förbrukas energi, när mareldsdjur, lysande svampar eller bakterier, lysmaskar, eldflugor eller cucujos sänder ut sitt egendomliga ljussken.

Den amerikan som upptäckte att ATP har med saken att göra heter *William McElroy*. Lätt var det inte att få tillräckligt med material. Men genom att slå alarm i både press och radio 1951, då han satte igång sina undersökningar, lyckades han få hundratals skolbarn att samlas eldflugor åt honom till det facila priset av 25 cent för hundra stycken.

Sedan dess tycks priset ha stigit avsevärt — att döma av en annons härom året i den engelska vetenskapliga tidskriften *Nature*. Texten löd så här: "Medicinska forskningsrådets sektion för tropisk ämnesomsättningsforskning vid Västindiens University College i Mona, St. Andrew, Jamaica, har ett begränsat lager av torkade lyktor från eldflugor av

Forts. å sid. 7

Bildkräys nr 3

Namn

Adress

Postadress

Vårt mars-kräys rymmer som vanligt lite av varje från olika områden i vårt liv och leverne. Sätt igång — lycka till!

Lösningarna måste vara Status redaktion, Box 4149, Stockholm 4, tillhanda senast den 10 april. För att få delta i tävlingen skall tävlingsbrevet vara märkta "Bildkräys nr 3". — Tre priser utdelas som vanligt, nämligen ett på 25, ett på 10 och ett på 5 kronor. Lösning och pristagarnas namn meddelas i Status' maj-nummer 1962.

HISTORISKT

om hygien och sjukdomar

I de medeltida bondehemmen vistades man, sov och lagade mat i "samma stora stuga" — ingen uppspaltning i vardagsrum, kök och sovrum som i våra dagar. Taköppningen var skorsten. När man på 1500-talet uppfann skorstenen flyttade bönderna vanligen köksavdelningen in i den s. k. förstugan. Senare tillkom ofta ett nytt "dagligshus" med bifogat kök. Det betydde att det gamla "eldshuset" övergavs och togs i anspråk såsom badstuga. Våra förfäder var inte så främmande för att tvätta sig som vi ofta föreställer oss — men det skedde kanske inte så ofta som vi kräver.

Hygien i stugan

Hygien var naturligtvis med tidens sed och resurser inte så värst mycket att skryta med. Fuktiga kläder och skinnfällar på tork gjorde luften tjock i stugan. I den s. k. gruvan framför spisen rakade man ned askan och då det var mycket kallt på vintern begagnade man

också denna plats som avträde. Orenligheten rörde för syns skull ned i asklagret, och så småningom uppstod en stinkande latrin alldeles bredvid den i grytorna muntert puttrande födan. Djur och människor vistades ofta i samma rum. På golvet sprang djur och småbarn om varandra och på de högre ligande bjälkarna satt hönsen uppflugna. Då golvet ofta bestod av tilltrampad jord kan man förstå att hygien inte stod på någon högre nivå.

Löss och småkryp

De allmänna hygieniska förhållandena gjorde naturligtvis att allt som krälade och kröp hade goda utvecklingsmöjligheter. Fällar och textilier — för att inte tala om invånarnas hårväxt — var grogrund för löss och annan ohyra. Klåda och hudsjukdomar hörde till ordningen. I de finare hushållen höll man sig med en "klåkommissarie", en liten pinne, gärna med en träkratta i spet-

sen, som man stack ner på ryggen innanför skjortan och kliade sig med när de intima husdjuren bet som värst.

Inte bättre i staden

Ingen ska tro att det var bättre beställt i städerna. 1500-talets stadsborgare hade privilegium på att få kasta allt vad de ville på "allmänna gatan". Och man kastade spiselaska, latrin, skämd föda, döda hundar och kattor, trasiga och kasserade saker på gatan. Gatusmutsen blev oerhörd och man började införa bestämmelser om att renhållning skulle verkställas vissa dagar. I vissa städer skulle husägarna själva svara för renhållningen, men det var inte så lätt att få dem att göra detta. För det mesta var det bödeln eller som han också kallades rackarens sak att sköta detta föraktade arbete.

Farsoter och pest

Inte underligt att sjukdomarna drog i vågor över land och stad i dessa tider. Under 1500-talets sista hälft härjade i Norden i dess helhet inte mindre än tretton ytterst allvarliga farsoter av vilka flera pågick både två och tre år. Värst synes det ha varit i Danmark, särskilt i Köpenhamn, men även Stockholm var hemsökt. En häftig form av pest härjade i alla större svenska städer åren 1550—54 och man fruktade att det rörde sig om en ny digerdöd.

Arbetsterapi o. Hobbymaterial

- Pärlor av trä, glas, kristall och metall.
- Indiska Ädelstenar till halsband och armband.
- Brasiliansk Onyx till hängsmycken, örhängen och nyckelringar.
- Silvertråd i olika former och dimensioner.
- Rundböjtänger för trådarbeten.
- Halsbandslås i olika utföranden 1—5 rader.
- Sadelgjord såväl mönstrad som enfärgad i 22 färger.
- Väskhandtag i pärlbambu och rotting.
- Pappstommar och Silkebast för bastflätning.
- Skinn och läder för alla ändamål.
- Arbetsatser i rikhaltig sortering.

Begär prislista och prover.

Vi sända gärna påseendesändningar på öppet köp

Firma SUNE ENGLUND, Örebro

Rostagatan 11 A - Tel. 019/12 09 14 - 12 10 95

Ni har väl prenumererat
på STATUS?

Rörtekniska Byrån A.-B.

A. Nyström, V. Roxman
T. Ericson, A. Thingwall.

★

N. Mälarstrand 24 — STOCKHOLM
Tel. Växel 54 19 45

Konsulterande ingenjörfirma för värme-, ventilations-
och sanitetstekniska anläggningar.

J. HEDMANS Litografiska Tryckeri

Eftr. LISA KRUSE

Specialitet:
**Reklam-,
Emballagetryck m. m.**

Box 690 A — GÄVLE 1 — Tel. 228 92

KONSTSÖM för ARBETSTERAPI

(Ilse-söm)

Komponerad av Ilse Roempke

Begär katalog från

Gamlestads Konsthantverk

Anders Mattssonsgatan 30
GÖTEBORG N — Telefon 26 36 45

Halvfabrikat i teak och fur

Lämplig fritidssysselsättning

Ex. svarvade skålar, ljusstakar i teak, m. m.
(endast putsning och ytbehandling).

Utsågade träämnen till enklare träsniderier.
Ex. djur i olika modeller men även nytto-
saker såsom speglar, brickor, hyllor, m. m.

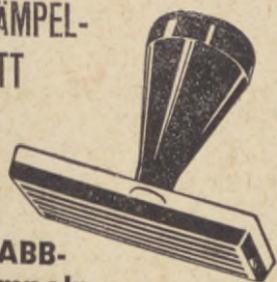
Mot postförskott sänder vi vår katalog som
även innehåller arbetsbeskrivning.

FIRMA DJUR I FUR

Ruth Pettersson, Korpväg. 25, Gävle. Tel. 026/133 82

STOCKHOLM

STÄMPEL- NYTT

SNABB- stämpeln

- med utbytbara stämpelramar
Ett enda handgrepp och Ni byter till annan textram. Utrymme 35x75 mm (5 rader). Mindre plock med bokstäver!
- med rättvända bokstäver
Varje typ har rättvänd bokstav på motsatt sida. Lätt att läsa — lätt att sätta i ramen!
- med genomskinlig stämpelfot
av glasklar plast. Exakt inpassning... stämplingen kommer aldrig snett, över annan text osv.

Stämpelsatsen består av: Stämpel med 3 ramar, 1 pincett, 1 sats bokstäver, siffror och tecken i mjukplast (180 st.). Levereras nu mot postfisk. med full returrätt.

Pris kr. 18:50 + porto.
Skriv till

SV. FORMPLASTFABRIKEN
Box 3251, tel. 10 53 36
Stockholm 3

SUNDBYBERG

BATBYGGSATSER

Ragette - Wjiko Sport - Moth

BERGMANS JÄRNAFFÄR

Sundbyberg

Tel. 28 25 85, hr Bengtzon efterfr.

UPPSALA

allt i virke

allt i byggnadsmaterial från

SKOGSÄGAREFÖRENINGEN

länets ledande bränsleleverantör

ved - kol - koks - briketter

UPPSALA LÄNS

SKOGSÄGAREFÖRENING

Huvudkontor Svartbäcksgatan 2

Uppsala. Tel. växel 395 90

Köp solstickan!

VÄSTERVIK

VID BESÖK I VÄSTERVIK

gynna platsens största och bäst sorterade affär i järnvarubranschen

A. P. Jonsson & Co. AB

Tel. Gruppnummer 131 20

GYNNA

SVENSK

INDUSTRI

Vård på konvalescenthem ger

REKREATION • VILA

● KONVALESCENTHEMMET ALSBORG, HELGEVÄRMA

Telefon: Växjö 0470/601 07 (Kronobergs län)

Plats för 14 gäster

● FJÄLLFARARGÅRDENS KONVALESCENTHEM,

UNDERSÅKER (Jämtlands län)

Telefon: Undersåker 11

Plats för 24 gäster

● KONVALESCENTHEMMET BJÖRKEFORS,

EDSBJÖRKE (Värmlands län)

Telefon: Sunne 0565/271 65

Plats för 26 gäster

● FRITIDSGÅRDEN RAMNÄS, Postfack 42, TORUP

Telefon: Torup 138 (Hallands län)

Plats för 20 gäster

● KONVALESCENTHEMMET ÄSEN, ÄSLJUNGA

Telefon: Klippan 600 09 (Kristianstads län)

Plats för 20 gäster

● LÄNGASJÖNS SEMESTERHEM, ASARUM

(öppet under sommarsäsong) (Blekinge län)

Telefon: Södra Hoka 11

Vintertid Karlshamn 1566

Plats för 22 gäster

● SVANHOLMENS VILOHEM, SVANSHALS, OSBY

(öppet under sommarsäsong) (Malmöhus län)

Telefon: 0479/117 14

Exp.: Kamregatan 3, MALMÖ C

Telefon: 040/97 53 44

Plats för 27 gäster

EFTERVÅRD = FÖREBYGGANDE
VÅRD

Förfrågan om plats

göres av sanatoriepatient hos sanatoriets kurator och för den som ej vistas på sanatorium hos dispensären eller genom Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjukas lokalföreningar